

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 62 – Τεύχος 9

*«ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς»
(Ἰω. γ' 32)*

Ὀκτώβριος 2013

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ
ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Ἱπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2011 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ: Ἀρχιμ. Νικόδημος Σκρέττας, Ἀρχιμ. Σωτήριος Κοσμόπουλος, Ἀρχιμ. Ἀγαθάγγελος Κόκλας, Ἀρχιμ. Ἀμβρόσιος Γκουρβέλος, Πρωτ. Θεμιστοκλῆς Χριστοδούλου, Καθηγ. Κων/νος Κορναράκης – ὙΠΕΥΘΥΝΗ ὙΛΗΣ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη. – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Κων. Χολέβας καί Βασίλειος Τζέροπος. – ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: Χ. Κωβαῖος, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 210-7272.356 – Fax 210-7272.380. Τιμὴ τεύχους 1 € (γιά ὄσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Ἐξώφυλλο: Ἁγία Εὐθυμία. Οἱ σύγχρονοι μάρτυρες σέρνουν τό σταυρό τους.
(Φωτ. Εὐστ. Στελίγκου, Ἀρχεῖο Σ. Ἁγιοευθυμιωτῶν).

Τὸ Περιοδικό «Ἐφημέριος» δὲν εὐθύνεται γιὰ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ: Τὰ κείμενα τῶν συνεργατῶν νά μὴν ὑπερβαίνουν τίς 350 λέξεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτη σελίδα καί τίς 450 λέξεις γιὰ κάθε μία ἀπὸ τίς σελίδες πού ἔπονται.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 62

Όκτώβριος 2013

Τεύχος 9

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ Είσοδικόν	3
ΜΑΡΙΟΥ ΜΠΕΓΖΟΥ Τό Ναί τοῦ Ὁχι! Στοχασμοί γιά τήν ἐλευθερία μέ ἀφορμή τήν Ἐθνική Ἐπέτειο τῆς 28 ^{ης} Ὀκτωβρίου (α)	5
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ποιά εἶναι ἡ ἀληθινή ἐλευθερία πού ἀποκαλύπτει ὁ Ἰησοῦς;	12
ΠΡΩΤ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Ὁ θεολογικός χαρακτήρας τῆς ἐθνικῆς καί κοινωνικῆς ἐλευθερίας	13
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΔΕΛΗΚΩΣΤΑΝΤΗ Ἡ ἐλευθερία ὡς αὐθυπέμβαση	15
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ Τό ζήτημα τῆς ἐλευθερίας καί ἡ κρίση ταυτότητας τοῦ ἀνθρώπου	18
ΑΡΧΙΜ. ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ Ἐλευθερία: Τιμή καί Εὐθύνη	20
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΟΛΕΒΑ Ἐλευθερία καί Μνήμη: Σέ λένε Πίνδο καί σέ λένε Ἄθω	22
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΙΓΙΝΗΤΗ Ἡ ἐλευθερία στόν Ντοστογιέφσκι	25
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΩΣΤΑ Ἡ διάσωση τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας τῆς Ζιδανιώτισσας	28
Ἐκδημία	30
Μηνολόγιο	31

«...τήν ἄδικον καί ἀντίθεον ταύτην πράξιν τῆς ἐπιθέσεως τῆς φασιστικῆς Ἰταλίας καί τούς ἐμπρησμούς θεωρεῖ καθῆκον τῆς ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος νά καταγγεῖλῃ εἰς τάς ἀπανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, καί πέποιθεν, ὅτι ὅλαι κατά τόν νόμον τῆς τῶν μελῶν τοῦ αὐτοῦ σώματος κοινωνίας καί ἀλληλεγγύης θά ἀγανακτήσητε ἐπί τῆς τολμηθεῖσι καί θά λογισηθῆτε, ὅτι ἡ γενομένη ἐπίθεσις εἶναι ἀνατροπή θείων καί ἀνθρωπίνων νόμων καί τυραννίς καί ὕβρις κατά τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Παρακαλεῖ δέ νά ἀναλάβητε ζῆλον Χριστοῦ καί διαμαρτυρηθῆτε καί κινηθῆτε καί κινήσητε τούς λαούς ὑμῶν ἀξίως τοῦ ἀδικήματος, ἵνα μάθωσι πάντες ὡς κοινόν ἐχθρόν νά νομίζωσι τόν ἄρπαγα καί νά προΐστανται τῶν ἀδικουμένων καί νά ἀμύνωνται ὑπέρ τῶν αἰωνίων καί ἀκαταλύτων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἀληθειῶν, τῆς δικαιοσύνης, ἐλευθερίας, ἀληθείας καί ἀγάπης, ὑπέρ ὧν Χριστός ἀπέθανεν καί τάς κατά τόπους Ἐκκλησίας τῆς Οἰκουμένης φρουρούς αὐτῶν, ὡς καί τοῦ ὅλου χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ κατέστησεν. Εὐξώμεθα ὅση ἡμῖν δύναμις, ἵνα ὁ Κύριος παύσῃ τά φρυάγματα τῶν Ἐθνῶν καί ἀποδώσῃ τοῖς λαοῖς καί τῇ Οἰκουμένῃ τήν ἐλευθερίαν, τήν εἰρήνην καί τήν Βασιλείαν Αὐτοῦ».

(Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου.
Ἄπό τό βιβλίον: «Μνήμες καί Μαρτυρίες ἀπό τό '40
καί τήν Κατοχή. Ἡ προσφορά τῆς Ἐκκλησίας τό 1940-1944».
Κλάδος Ἐκδόσεων Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς Ἰπηρεσίας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Β' ἔκδοσις,
Ἀθήνα 2001, σσ. 293-294)

ΚΕΡΑΤΑΛΙΑ ΣΕΡΡῶΝ

Σεβαστοί πατέρες,

Ἐβδομήντα τρία ὁλόκληρα χρόνια πέρασαν ἀπό τήν 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1940, κατά τήν ὁποία σύσσωμος ὁ ἑλληνικός Λαός πολέμησε γιά τήν ἐλευθερία τῆς Πατρίδας. Σύσσωμος ὁ ἑλληνικός λαός μέ ἐνθουσιασμό καί πρωτοφανῆ ὁμοφυχία ἀντιτάχθηκε στή φασιστική Ἰταλία στήν ἀρχή καί λίγο ἀργότερα στή ναζιστική Γερμανία. Καί ἦταν τέτοιος ὁ ἀγωνιστικός καί θυσιαστικός παλμός ὄλων, ἄν καί ἄνισα τά στρατιωτικά μεγέθη, ὥστε νά χαρακτηρισθοῦν οἱ ἀγωνιστές τοῦ '40 «ἥρωες πού πολεμοῦν σάν Ἕλληνες».

Ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας ἔχει πανανθρώπινη ἀποδοχή. Μόνο πού τό περιεχόμενό της δέν εἶναι αὐτονόητο, τό ἴδιο γιά ὄλους. Ἡ δυτική σκέψη ἐπηρεασμένη ἀπό τή δυτική θεολογία κατανόησε τήν ἐλευθερία ἀναφορικά μέ τήν ἔννοια τοῦ ἀτόμου, τήν ἀτομικότητα. Ὅποτε ἡ Ἐλευθερία ταυτίστηκε μέ τήν ἱκανότητα τοῦ ἀτόμου νά μπορεῖ νά σκέπτεται, νά ἐπιλέγει γενικῶς, νά θέτει ὅρια τό ἴδιο στόν ἑαυτό του, νά ἔχει συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ του, νά αὐτοκαθορίζεται ἔναντι τῶν ἄλλων.

Στήν Ὀρθόδοξη Ἀνατολή ἡ ἐλευθερία κατανοήθηκε ἀναφορικά μέ τήν κοινωνία, μέ τή σχέση. Ἡ ἐλευθερία ἐδῶ ταυτίστηκε μέ τήν ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου νά σχετίζεται, νά ἔρχεται σέ κοινωνία μέ τόν ἄλλον καί νά βεβαιώνει τήν ὑπαρξή του, τήν ἐλευθερία του διά μέσου τοῦ ἄλλου. Γι' αὐτό τόν λόγο ἐδῶ ἡ ἐλευθερία ταυτίστηκε μέ τήν ἀγάπη, μέ τήν σχέση. Τό νά εἶσαι ἐλεύθερος δέν πηγάζει ἀπό τόν ἑαυτό σου, ἀλλά ἀπό μία σχέση μέσα στήν ὁποία ἡ ἑτερότητα, ἡ μοναδικότητα ἀναδεικνύεται καί δέν ἐξαφανίζεται. Εἶσαι ἐλεύθερος ὅταν ἀγαπᾷς καί ὄχι ἐπειδή μπορεῖς νά σκέπτεσαι καί νά ἐπιλέγεις ἀπό μόνος σου. Αὐτή ἡ ἀντίληψη περί ἐλευθερίας διαμορφώνει στάση ζωῆς, ἦθος.

Οἱ ἀγωνιστές τοῦ '40 δέν πολέμησαν γιά κάποια ἰδεολογία, ἀλλά γιά τήν Πατρίδα. Ἡ πατρίδα ὅμως εἶναι πρῶτιστα πρόσωπα, ἀγαπημένοι ζωντανοί καί ἀξέχαστοι «νεκροί». Γιά τόν λόγο αὐτό καί ὅταν ἐκδιώκονται ἀπό μία συγκεκριμένη γῆ, παίρνουν μαζί τους καί τά ὄστα τῶν νεκρῶν τους. Οἱ στρατιῶτες πολεμοῦσαν τό '40 μέ τήν λαχτάρα νά ξανασιμίζουν μέ τούς δικούς τους. Αὐτό ἐπιβεβαιώνεται ἀπό τά γράμματά τους πρὸς τούς οἰκείους τους.

Αὐτό τό ἦθος προέρχεται καί προβάλλει ἡ Λατρεία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐλευθερία τοῦ Θεοῦ Πατέρα δέν περιορίζεται ἀπό τήν ὑπαρξή τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀλλά καταφάσκει καί ἀνάπαλιν.

Αυτό τό ἦθος διασφαλιζόταν μέ τίς λειτουργίες στό μέτωπο, μέ τίς παρακλήσεις, τίς προσευχές καί τίς λειτουργίες τῶν μετόπισθεν, στίς πόλεις, στά χωριά. Ἡ ἐλευθερία λοιπόν ἦταν συνδεδεμένη μέ πρόσωπα, ἐξαιρετικά μέ τό πρόσωπο τῆς Παναγίας. Ἀναρίθμητες οἱ ἀναφορές τῶν στρατιωτῶν γιά ὀράματα καί γιά τήν παρουσία τῆς Παναγίας.

Ἡ ἐποποιΐα τοῦ ἄ40 ἦταν πρῶτιστα ἓνα πνευματικό γεγονός. Ἦταν τό ἀποτέλεσμα ἑνός τρόπου ζωῆς, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, στόν ὁποῖο προτεραιότητα ἔχουν οἱ σχέσεις, ὅπου ἡ ἐλευθερία ταυτίζεται μέ τήν ἀγάπη, ὅπου ὁ ἄνθρωπος βεβαιώνεται ὡς μοναδικός, ὄχι ἀπό τόν ἑαυτό του, ἀλλά διά μέσου τῆς παρουσίας τοῦ ἄλλου.

Μέ ἀφορμή τήν ἐπέτειο τοῦ Ὅχι, τόν πρόσφατο ἀγῶνα γιά τήν ἐλευθερία τῆς Πατρίδας καί τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ ἀτομισμού πού ἐκδηλώνεται, στήν καλύτερη περίπτωση, μέ τήν ἀνοχή τοῦ διαφορετικοῦ καί στήν χειρότερη περίπτωση μέ τήν ἐξαφάνισή του, θεωρήσαμε ὅτι θά εἶχε ἐνδιαφέρον τό τεῦχος Ὀκτωβρίου τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος» νά μᾶς προβληματίσει ἐκ νέου, μέ τά ἄρθρα, ἀποκλειστικά πάνω στήν ἔννοια καί τό περιεχόμενο τῆς ἐλευθερίας καί στό κατά πόσον μεταφράζονται σέ ζωή καί κατά πόσο παραπέμπουν στήν ὄντως Ζωή καί Ἐλευθερία, πού δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τόν σαρκωθέντα καί ἀναστάντα Κύριο.

*Ἀλέξανδρος Κατσιάρας,
Διευθυντής Σύνταξης*

ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ

Τό Ναί τοῦ Ὅχι!

Στοχασμοί γιά τήν ἐλευθερία μέ ἀφορμή τήν Ἐθνική Ἐπέτειο τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου (α)

Μάριου Μπέγγου
Κοσμήτορος Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

I. Ἐλευθερία καί Εὐθύνη

Ἡ ἐλευθερία εἶναι τό πρῶτο ἀγαθό στήν ζωή τοῦ ἀνθρώπου. Τό μέτρο τῆς ἀνθρωπιᾶς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἐλευθερία. Λέγεται καί εἶναι ἄνθρωπος μόνον ἐκεῖνο τό ὄν πού διαθέτει ἐλευθερία. Δέν εἶναι ὁ λόγος πού κάνει τόν ἄνθρωπο, ἀλλά ἡ ἐλευθερία στήν ὑπηρεσία τῆς ὁποίας βρίσκεται ὁ λόγος.

«Πρόσωπο εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο. Ἐμπεριέχει τήν ἐλευθερία ὡς τόν χῶρο, ὅπου ἡ κοινωνία Θεοῦ καί ἀνθρώπου μπορεῖ ἀκόμα νά ἐπισυμβαίνει», ἔγραφε πρῖν ἀπό μισό περίπου αἰῶνα ὁ ἀείμνηστος δάσκαλος Νίκος Νησιώτης. «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος μέσω τοῦ “βάρους” τῆς κοινωνίας... Ἐλευθερία εἶναι ἡ αὐθεντική οὐσία τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας»¹.

Ἄς ἀκούσουμε τήν ἀκόλουθη τοποθέτηση τοῦ Μητροπολίτη Περγάμου: «Ἄν θά θέλαμε νά ἐντοπίσουμε τό ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, πού κανένα ζῶο δέν τό ἔχει, πρέπει νά τό ἀναζητήσουμε κάπου ἄλλοῦ, ὄχι στή λογική... Ὁ ἄνθρωπος μοιάζει μέ τά ζῶα σέ ὁ,τιδήποτε συνεπάγεται ὑποταγή σ' αὐτό πού τοῦ δόθηκε. Ὁ,τιδήποτε εἶναι ἐλεύθερο ἀπό μία τέτοια ὑποταγή ἀποτελεῖ σημάδι τῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτό μπορεῖ νά ὀδηγήσει πολύ μακριά, μέχρι τήν καταστροφή ἀπό τόν ἄνθρωπο αὐτοῦ πού τοῦ δόθηκε. Σ' αὐτό τό σημεῖο τό ἀνθρώπινο φαινόμενο προβάλλει ἀκόμα πιό καθαρά. Γιατί κανένα ζῶο δέν θά μποροῦσε νά ἐναντιωθεῖ στήν ἔμφυτη λογικότητα τῆς φύσεώς του. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό, καί κάνοντας τό δείχνει ὅτι τό ἰδιάζον χαρακτηριστικό του δέν εἶναι ἡ λογικότητα, ἀλλά κάτι ἄλλο: εἶναι ἡ ἐλευθερία»².

Ἡ ἐλευθερία εἶναι πού προσδιορίζει τόν λόγο καί ὄχι ἀντιστρόφως. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κατ' ἀρχήν καί κατ' ἐξοχήν ἐλεύθερος, γι' αὐτό γίνεται ἔλλογος. Σκοπός τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς εἶναι ἡ ἐλευθερία. Τό μέσο γιά τήν ἐπίτευξη τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ λόγος.

Προκειμένου νά βιωθεῖ ἡ ἐλευθερία αὐθεντικά χρειάζεται νά ληφθεῖ ὑπόψη μία ἄλλη παράμετρος πού λέγεται εὐθύνη. Τό ἀνθρώπινο ὄν καλεῖται νά ἀναλαμβάνει τήν εὐθύνη τῶν ἐπιλογῶν του, τῶν πρωτοβουλιῶν του καί τῶν ἐπιλογῶν του.

Μόνο ἔτσι μπορεῖ νά ταυτίζεται τό ὑποκείμενο μέ τό ἀντικείμενο τῆς ἠθικῆς πράξης, ὁ ἄνθρωπος καί τό ἔργο του, ἐκεῖνος πού πράττει καί ἐκεῖνο πού πράττε-

ται από αυτόν, ο έμφυχος μέ τον άψυχο πόλο του ήθους, ή προσωπική και ή άπρόσωπη παράμετρος τής ζωής. Η σχέση έλευθερίας και ευθύνης είναι διαλεκτική: σχετίζονται χωρίς να ταυτίζονται και διακρίνονται δίχως να διασπώνται.

Η έλευθερία είναι υπεύθυνη, άλλιώςικα καταντᾶ άνελεύθερη όντότητα. Δέν πρόκειται για τήν άρνητική αντίληψη («έλευθερία από...»). Άλλά έννοείται ή θετική έκδοχή τής έλευθερίας: «έλευθερία προς...».

Είμαι έλεύθερος από δεσμούς και δεσμά όχι για να παραμείνω μόνος κι έρημος. Άποδεσμεύομαι από όρους και όρια, σύνορα και φραγμούς μόνο και μόνο για να καταστῶ έλεύθερος προς τά πρόσω, δηλαδή ικανός για να κοινωνῶ και να έπικοινωνῶ μέ τό άλλο μου, να μετέχω και να συμμετέχω στό όλο πού μέ περιβάλλει, έτσι ώστε να διαπλάθω τό μέλλον τής κοινωνίας στην όποία άνήκω. Άλλωστε ό κοινός παρονομαστής έλευθερίας και ευθύνης είναι ή συμμετοχή, δηλαδή ή κοινωνία του έγώ μέ τό άλλο και τό όλο.

Άπό τήν άλλη πάλι πλευρά ή ευθύνη είναι έλεύθερη, άλλιώςικα καταντᾶ άνεύθυνη στάση ζωής. Όσο κακό είναι ή άνεύθυνη έλευθερία άλλο τόσο κακό είναι ή άνελεύθερη ευθύνη. Η μία οδηγεί στην άναρχία και ή άλλη ισοδυναμεί μέ τήν τυραννία.

Η άναρχία όρίζεται ως ή άνεύθυνη έλευθερία, δηλαδή μία ζωή άυθαιρεσίας όπου κάθε άνθρωπος δρᾶ άτομικά διαλύοντας τό κοινωνικό όλο σε άπειράριθμα σπαράγματα άλληλοσπαρασσομένων όντων. Η τυραννία μπορεί να όρισθει ως ή άνελεύθερη ευθύνη, όπου καθένas έπωμίζεται στους ώμους του βάρη τά όποια του επιθέτουν άλλοι και έπιφορτίζεται μέ ευθύνες πού τίς επιβάλλει τό έκάστοτε όλο τής κοινωνίας επάνω στό έγώ.

Τό άναρχικό άτομο είναι φορέας άνεύθυνης έλευθερίας. Ο άυταρχικός άνθρωπος εκπροσωπεί τήν άνελεύθερη ευθύνη. Και οί δύο αυτοί άκραίοι πόλοι του άνθρωπίνου ήθους έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα τό διαζύγιο τής έλευθερίας από τήν ευθύνη σε δύο έκδοχές. Μία μορφή είναι ή άνελεύθερη ευθύνη. Άλλη έκδοχή είναι ή άνεύθυνη έλευθερία. Τυραννία και άναρχία είναι οί δύο ποικίλες όψεις του ίδιου παράδοξου νομίσματος πού καταταλανίζει τήν ανθρώπινη πραγματικότητα και συνίσταται στην διάζευξη τής έλευθερίας από τήν ευθύνη.

Η συμμετοχή είναι ό αναπόφευκτος και άπαραίτητος συνδετικός κρίκος έλευθερίας και ευθύνης. Μόνο όποιος συμμετέχει στό όλο της ζωής, κοινωνεί τό έγώ του μέ τό άλλο του και έμβαπτίζει αυτό τό πολύπαθο έγώ μέσα στό όλο τής κοινωνίας μας, εκείνος μπορεί να ζει μία ζωή υπεύθυνης έλευθερίας αναλαμβάνοντας έλεύθερα τήν ευθύνη των πράξεών του.

Υπεύθυνος μπορεί να είναι μόνο ό έλεύθερος άνθρωπος ό όποιος άλλωστε γίνεται έλεύθερος για να μείνει άνθρωπος προκειμένου να αναλαμβάνει τήν ευθύνη των πράξεών του. Η ευθύνη είναι καρπός τής έλευθερίας και όχι τής άνάγκης, όπως συνήθως νομίζεται και συχνά διακηρύσσεται. Η έλευθερία είναι ή προϋπόθεση τής ευθύνης, γι' αυτό λοιπόν ή δημοκρατία εγκαινιάζεται μέ τήν έλευθερία και δοκιμάζεται μέ τήν ευθύνη των πολιτών της.

II. Δημοκρατία και ἼΑνθρωπος

Ἡ δημοκρατία δέν εἶναι ποσοτική ἔννοια, ἀλλά ἀποτελεῖ ποιοτικό μέγεθος. Δέν πρόκειται γιά τήν πολλαπλότητα, ἀλλά γιά τήν ὁλότητα τῶν πολιτῶν πού ἀναπτύσσουν τήν τέχνη νά ζοῦν ἐντός τῆς πόλεως, νά «πολιζονται», νά πολιτεύονται καί νά ἐκπολιτίζονται. Πολιτική καί πολιτισμός εἶναι ὁμόρριζα καί συνώνυμα ἄλλωστε.

Ἐο δῆμος καί τό κράτος του («δημοκρατία») δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά οἱ πολῖτες, ὅπως ἄριστα κι ἀπαράμιλλα ὀρίζει ὁ Ἄριστοτέλης. Δέν εἶναι ἡ γῆ πού ὀρίζει τόν δῆμο οὔτε ἡ φυλή μήτε τό ἔθνος, ἀλλά οἱ ἄνθρωποι πού λέγονται καί εἶναι πολῖτες, ἀφοῦ «πολιζονται», δηλαδή ζοῦν μέσα στήν πόλη, κι ἔτσι καλοῦνται νά πολιτευθοῦν. Εἶτε λίγοι εἶτε πολλοί συνιστοῦν τόν δῆμο καί ἀντιμετωπίζουν τό αἶτημα τῆς δημοκρατίας.

Πῶς μποροῦν ἄραγε οἱ πολῖτες νά συμβιώσουν γιά νά ἐπιβιώσουν; Σκοπός εἶναι ἡ ἐπιβίωση καί μέσο παραμένει ἡ συμβίωση. Ἡ δημοκρατία εἶναι ἡ ἀρίστη ἀπάντηση σέ αὐτό τό ἐρώτημα: οἱ πολῖτες ἐπιβιώνουν, ἐπειδῆ συμβιώνουν. Αὐτό ἀφορᾷ τήν ὁλότητα τῶν πολιτῶν, τό σύνολό τους, τό ὀλικό, καθολικό καί συλλογικό μέγεθος. Ἡ ὁλότητα, ἡ καθολικότητα καί ἡ συλλογικότητα συνιστοῦν τήν δημοκρατία.

Σέ καμιά περίπτωση ἡ δημοκρατία δέν ταυτίζεται μέ τήν πολλαπλότητα, γιάτί κάτι τέτοιο θά ὀδηγοῦσε στήν μαζικότητα κι ὄχι στήν συλλογικότητα. Ἡ πολλαπλότητα σημαίνει τήν ὀλοκρατία καί ἡ μαζικότητα γεννᾷ τήν λαοκρατία μέ τόν συνεπακόλουθο λαϊκισμό. Ἡ δημοκρατία εἶναι στόν ἀντίποδα τῆς λαοκρατίας καί τῆς ὀλοκρατίας ὅπως ἡ συλλογικότητα εἶναι ὁ ἀντίπαλος τῆς μαζικότητας καί ἡ ὀμάδα εἶναι τό ἀρνητικό τῆς ἀγέλης.

Γιά νά ἐπιτευχθεῖ ἡ ἐπιβίωση μέσῳ τῆς συμβίωσης πρέπει οἱ πολῖτες νά ἔχουν λόγο στά κοινά μέ τήν διπλή σημασία τοῦ ὄρου «λόγος»: μερίδιο, μέρος, μέρισμα, μετοχή καί συμμετοχή, ἀλλά καί ὀμιλία, ἔκφραση, συζήτηση, διάλογος. Ἐο λόγος εἶναι ὄρος τῆς δημοκρατίας. Ἡ ἰσηγορία στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου δηλώνει τήν ἰσότητα τῶν πολιτῶν καί θεμελιώνει τήν δημοκρατία. Ἡ ἰσηγορία παραπέμπει στήν τέχνη τοῦ λόγου καί τοῦ διαλόγου, δηλαδή στήν διαλεκτική, πού συνιστᾷ τήν μήτρα τῆς φιλοσοφίας.

Στό ὄνομα τῆς ἀλήθειας οἱ πολῖτες διαχειρίζονται τά κοινά, γι' αὐτό χρειάζονται τήν φιλία τῆς σοφίας καί τήν τέχνη τοῦ διαλόγου, δηλαδή τήν φιλοσοφία, γιά νά πολιτευθοῦν. Τά κοινά προστατεύονται ἀπό τοῦς ἄνθρώπους εἶτε μέ τό σῶμα τους καί τά ὄπλα τους («ὀπλίτες») εἶτε μέ τό στόμα τους καί τόν διάλογο («πολίτες»).

Οἱ ὀπλίτες εἶναι πολῖτες καί τἀνάπαλιν. Σέ καιρό εἰρήνης λέγονται «πολίτες» καί σέ περίοδο πολέμου ὀνομάζονται «ὀπλίτες». Στήν ἀθηναϊκή δημοκρατία θεωροῦνταν πολῖτες μόνο οἱ ὀπλίτες. Αὐτοῖ ἦταν οἱ δυνάμενοι νά φέρουν ὄπλα καί νά προστατεύσουν τήν «πόλιν» τους: ἄρρενες, ἐνήλικες, ἐλεύθεροι καί ἐντόπιοι. Μέ μία τέτοια λογική ἀποκλείονταν τά γυναικόπαιδα, οἱ δοῦλοι, καί οἱ «μέτοικοι» ὡς ξένοι!

Ἡ δημοκρατία εἶναι σάν τήν φιλοσοφία: ὅλοι εἶναι ἴσοι μεταξύ τους, ἐπειδή εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τῆς ἀλήθειας. Δέν ὑπάρχει ἱεράρχηση ἀπό τά ἄνω πρὸς τά κάτω οὔτε ἀπό ἔξω πρὸς τά μέσα. Ἡ ἐνότητα σημαίνει τήν ὁλότητα καί ὄχι τήν πολλαπλότητα. Δημοκρατία εἶναι ἓνα καίριο πρόβλημα πού ἀφορᾷ ἐξίσου σ' ἓνα ζευγάρι ἀνθρώπων ὅπως καί στήν πιό πολυάνθρωπη πολιτεία.

Δημοκρατία εἶναι τό καθεστῶς, ὅπου τό ἐγώ ἐνσωματώνεται στό ὄλο, ἐπειδή σέβεται τό ἄλλο του, ἐκούσια, συνειδητά κι ἐλεύθερα. Μόνο μέ τήν πρόταξη τοῦ ὄλου, τήν προτεραιότητα τοῦ ἄλλου καί τήν αὐθυπέμβαση τοῦ ἐγώ θεμελιώνεται δημοκρατία.

Τό ἴδιο ἰσχύει στήν φιλοσοφία. Ὁ «κοινός λόγος» (κατά τόν Ἡράκλειτο ὁ «ξυνός λόγος») συνιστᾷ τήν ἀλήθεια, ἐνῶ τό ψεῦδος ἐξισώνεται μέ τό «ιδιάζειν», τήν ἰδιοτροπία καί τήν αὐθαίρετη ὑποκειμενικότητα ἢ τήν ἐπίπλαστη ἀτομικότητα. Ἄλλωστε τό ἀντίθετο τοῦ ὄρου «πολίτης» εἶναι ἡ λέξη «ιδιώτης» (“idiot”) πού σημαίνει ἄσχετος, δηλαδή ἀνόητος.

«Ἄνθρωπος εἶναι τό ζῶο πού λέει ὄχι»³. Λέγοντας «ζῶο» ἐννοοῦμε τό ἔμβιο ὄν πού ἔχει ζωή (ζῶν ὄν). Καθετί πού προσιδιάζει στήν ἔμβια φύση καί στό ἐνόργανο σύμπαν ταιριάζει στόν ἄνθρωπο ὡς προϋπόθεση ἀναγκαία, ἀλλά ὄχι ἐπαρκής κιόλας.

Ἦπάρχει ἐπίσης κατιτί ἄλλο πού κάνει τόν ἄνθρωπο σύμφωνα μέ τόν παραπάνω προσδιορισμό. Αὐτό εἶναι τό «ὄχι» πού λέει, δηλαδή ἡ δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νά φέρει ἀντίρρηση, ἄρα νά κάνει ἐπιλογές καί νά προβαίνει σέ συγκρούσεις.

Ὁ Μαραθῶνας, ἡ Σαλαμίνα καί οἱ Θερμοπύλες εἶναι τό «ὄχι» τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στήν ἀνάγκη. Στήν φύση κυριαρχεῖ ἡ ἀνάγκη: ὁ ἀνίσχυρος ὑποτάσσεται στόν ἰσχυρό, ὁ ἀδύνατος ὑποκύπτει στόν δυνατό, ὁ «μικρός» ὑπακούει στόν «μεγάλο». Ἀλλά στήν ἱστορία ἰσχύει τό ἀντίθετο: ὁ ἀνίσχυρος ἀντιστέκεται στόν ἰσχυρό, ἀκόμα καί μάταια, δίχως νά ὑπολογίζει τό τελικό ἀποτέλεσμα, δηλαδή τήν νίκη ἢ τήν ἥττα.

Ὁ Μαραθῶνας καί ἡ Σαλαμίνα εἶναι ἡ θετική ἐκβαση αὐτοῦ τοῦ «ὄχι». Οἱ Θερμοπύλες ἀποτελοῦν τήν ἀρνητική ἐκδοχή τοῦ ἴδιου γεγονότος. Ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἐκβαση, θετική μέ νίκη (Μαραθῶνας, Σαλαμίνα) ἢ ἀρνητική μέ ἥττα (Θερμοπύλες), τιμῶνται ἐξ ἴσου ὅλα αὐτά τά ἱστορικά συμβάντα! Γιατί; Ἐπειδή καταξιώνεται ἡ ἀντίσταση στήν ἰσχύ, ἡ ἀντίδραση στήν καταπίεση, ἡ ἀνυπακοή στήν δουλεία!

Τό ἴδιο ἰσχύει μέ τόν Ἑλληνοϊταλικό Πόλεμο καί τό Ἀλβανικό Ἔπος πού ἐορτάζονται στήν Ἑθνική Ἐπέτειο τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου 1940. Εἶχαν ἀρνητική ἐκβαση τελικά, ἀφοῦ κατέληξαν στήν ἥττα τῆς χώρας καί στήν Κατοχή ἐξ αἰτίας τῆς κατἰσχυσης τῶν ὑπερτέρων δυνάμεων τοῦ Ἄξονα. Ὅμως τό Ἀλβανικό Ἔπος ἐγκαινιάσθηκε πανηγυρικά ὡς πράξη ἀντίστασης ἐναντίον τῆς ὑποταγῆς στόν ξένο δυνάστη καί ἀντίρρησης ἀπέναντι στόν τύραννο.

Στήν ἱστορία, τήν κοινωνία καί τόν πολιτισμό, δέν μετρᾷ ἡ ἰσχύς, ἀλλά τό δίκαιο. Ἀντιθέτως, στήν φύση δικαιώνεται ἡ ἰσχύς, δηλαδή δίκιο ἔχει ὁ ἰσχυρός, ὁ δυνατός καί ὁ μέγας. Στόν πολιτισμό καί στήν ἱστορία, ἰσχύει τό δίκαιο, δηλαδή κα-

τισχύει ο δίκαιος, ἔστω κι ἂν εἶναι μικρός, ἀδύναμος ἢ ἀνίσχυρος. Ἐτσι λοιπόν γράφεται ἡ ἱστορία, κι αὐτό εἶναι πού κάνει τόν πολιτισμό νά διαφέρει ριζικά καί καισαρικά ἀπό τήν φύση. Μέ τήν καθιερωμένη ὁρολογία, αὐτή εἶναι ἡ διαφορά ἀνάμεσα σέ natura (φύση) καί σέ cultura (πολιτισμό). Μέ αὐτόν τόν τρόπο, γίνεται ἡ ἱστορία, συγκροτεῖται ἡ κοινωνία, δημιουργεῖται ἡ «πόλις» καί κυοφορεῖται ὁ πολιτισμός.

Ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ οἶονεῖ «μαγική λέξη» πού κωδικοποιεῖ τόν ἄνθρωπο ὡς τό ὄν τοῦ «ὄχι» μέ αὐτήν τήν συγκεκριμένη ἐννοιολόγηση. Τό DNA τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἐλευθερία πού ἀποτελεῖ τό κύτταρο τῆς ἀνθρωπιᾶς. «Καλό» καί «κακό» εἶναι ὅ,τι ἀπάδει ἢ συνάδει μέ τήν ἐλευθερία πού κάνει τήν ἀνθρωπιά τοῦ ἀνθρώπου.

III. Ἐλευθερία καί Ἀγάπη

Ἐλευθερία σημαίνει αὐτονομία. Δέν πρόκειται γιά ἀνομία, δηλαδή παντελῆ ἔλλειψη νόμου. Οὔτε πάλι ἡ ἐλευθερία ἐξομοιώνεται μέ ἑτερονομία, μία κατάσταση στήν ὁποία τό ἄλλο ἀποφασίζει γιά τό ἐγώ, εἴτε αὐτό τό ἄλλο εἶναι ἀτομικό (γονιός, σύντροφος) εἴτε εἶναι συλλογικό (κράτος, θρησκεία, ἰδεολογία). Ὑποκείμενο καί ἀντικείμενο συμπίπτουν στήν αὐτονομία πού συνιστᾷ τήν ἐλευθερία.

Ἡ ἐλευθερία δέν εἶναι αὐθαιρεσία. Ἐλεύθερος δέν εἶναι αὐτός πού κάνει μόνο ὅ,τι θέλει, ἀλλά αὐτός πού πράττει ἐκεῖνο πού θέλει. Ἡ διαφορά εἶναι ἀπειροελάχιστη καί ἀπροσμέτρητη συνάμα. Ποσοτικά μοιάζει σάν νά εἶναι ἡ ἐλευθερία συνωνυμική τῆς αὐθαιρεσίας, δηλαδή τό νά κάνουμε πάντα καί μόνο ὅ,τι θέλουμε ἢ ἐπιθυμοῦμε.

Ποιοτικά ὅμως διαφοροποιεῖται ἡ ἐλευθερία ἀπό τήν αὐθαιρεσία κατά τοῦτο. Πράττουμε αὐτό πού θέλουμε, ἀλλά ἐμεῖς ἀναλαμβάνουμε τό βῆρος τῶν εὐθυνῶν μας, καταβάλλουμε τό κόστος τῶν πράξεων τῆς ἐλεύθερης ἐπιλογῆς μας καί πληρώνουμε τίς συνέπειες τῶν πράξεών μας. Αὐτό εἶναι ἐλευθερία, ἐνῶ αὐθαιρεσία σημαίνει ὅτι κάποιος ἄλλος ἐπιβαρύνεται μέ τίς δικές μας ἐπιλογές.

Ἡ ἀγάπη καί ἡ ἐλευθερία συναγωνίζονται μεταξύ τους ἀκατάπαυστα. Ὅποιος ἀγαπᾷ, αὐτοθυσιάζει τήν ἐλευθερία του ἔστω καί ἐν μέρει ἢ κατ' ἐλάχιστον. Ὅταν δύο πρόσωπα ἀγαπιοῦνται, εἴτε εἶναι σύντροφοι στήν ζωή εἴτε γονεῖς ἀπέναντι στά παιδιά τους, παραιτοῦνται ἀπό τήν ἐλευθερία τῶν ἐπιλογῶν τους, ἂν ὄχι ὅλων, ὀπωσδήποτε μερικῶν.

Ἡ πρόσθεση στήν ζωή, ὅταν ἓνας ἄνθρωπος κι ἄλλος ἓνας ἄνθρωπος κάνουν δύο πρόσωπα, στό ζευγάρι ἢ στήν τεκνοποίηση, σημαίνει ἀφαίρεση τῆς ἐλευθερίας καθενός. Ἐτσι λοιπόν ἡ «πρόσθεση» ἰσοδυναμεῖ μέ «ἀφαίρεση» στήν ἀριθμητική τῆς ζωῆς μας!

Ἐπίσης εἶναι ἀξιοπαρατήρητο ὅτι ὁ πολλαπλασιασμός τῆς ζωῆς συνεπάγεται δι-ἀίρεση, διότι μικραίνουν οἱ ἀπαιτήσεις καί μοιράζονται οἱ ἐπιλογές. Μπροστά στό παιδί του κάθε γονιός παραιτεῖται ἀπό ἕνα σωρό δικῶν του ἀπαιτήσεων στήν καθημερινή του ζωή. Στά μαθηματικά τοῦ βίου μας φαίνεται ὅτι ὁ «πολλαπλασια-

σμός» εξισώνεται με την «διαίρεση» κατά έναν πολύ παράδοξο τρόπο, σχεδόν ανεξήγητο επιστημονικά και κάπως κατανοητό υπαρξιακά μόνο!

Ἡ ζωή ἀγνοεῖ τὰ μαθηματικά. Ἀπό τίς τέσσερις πράξεις τῆς ἀπλῆς ἀριθμητικῆς ἰσχύουν στόν βίο μας μόνο δύο, δηλαδή ἀφαίρεση καί διαίρεση. Ἀγνοοῦνται τόσο ἡ πρόσθεση ὅσο καί ὁ πολλαπλασιασμός! Κι ὅλα αὐτά συμβαίνουν στό ὄνομα τῆς ἀγάπης πού πλαισιώνει τήν ἐλευθερία.

Ὅποιοι ἐπιθυμεῖ νά σπουδάσει τό θέμα, δέν ἔχει παρά νά ἐγκύψει στό σχετικά σύντομο διήγημα τοῦ Φιόντορ Ντοστογιέφσκι «Τό ὄνειρο Ἐνός Γελοίου». Ἀκόμα συνιστᾶται ἡ νουβέλα του «Τό Ὑπόγειο» πού εἶναι τό προανάκρουσμα τῶν τριῶν μειζόνων μεταφυσικῶν μυθιστορημάτων του: «Ὁ Ἡλίθιος», «Οἱ Δαιμονισμένοι» καί «Οἱ Ἀδελφοί Καραμάζοφ». Ἐκεῖ διαζωγραφεῖται υπαρξιακά ὁλος αὐτός ὁ προβληματισμός πού σκιαγραφεῖται δοκιμαϊκά μέ τὰ παραπάνω γραφόμενά μας.

Παρόλο πού ἡ ἐλευθερία εἶναι τό πρῶτο ἀπόλυτο μέγεθος τοῦ ἀνθρώπου, ὥστόσο δέν εἶναι τό μόνο, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη καραδοκεῖ γλυκά γιά νά πάψει νά εἶναι ὁ βίος μας ἀβίωτος. Ἡ σχέση ἐλευθερίας καί ἀγάπης εἶναι διαλεκτική.

Ἀπό τήν μία ἰσχύει ἡ ἀνέραστη ἐλευθερία. Ἡ ἀγάπη θυσιάζεται στόν βωμό τῆς ἐλευθερίας! Αὐτό συμβαίνει μέ τήν ἐφηβική ἐξέγερση ἐναντίον τῶν γονέων, ὅταν οἱ νέοι καρατομοῦν τούς γεννήτορες καί προβαίνουν σέ μία συμβολική ἢ φανταστική «πατροκτονία» γιά νά ἀπελευθερωθοῦν ἀπό τούς προγόνους καί νά χειραφετηθοῦν στήν ζωή τους μέ τέτοιο «αἰμοσταγή» τρόπο.

Ἀπό τήν ἄλλη πάλι πλευρά ὑπερισχύει ἡ ἀνελεύθερη ἀγάπη. Ἡ ἐλευθερία ἀκρωτηριάζεται στό ὄνομα τῆς ἀγάπης, ὅπως συμβαίνει στήν περίπτωση τῆς γονικῆς μέριμνας πού φαντάζει τυραννική στά μάτια τῶν παιδιῶν. Πόσα καί πόσα δεινά συσσωρεύονται ἀπό γονεῖς πού θέλουν τό «καλό» τῶν βλαστῶν τους! Πόσα βάσανα ὑφίσταται ὁ νέος ἄνθρωπος ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ γεννήτορά του πού «ξέρει» τό «καλό» του καί «θέλει» νά τό ἐπιβάλλει διά τῆς βίας!

Ἡ ζωή εἶναι ἡ μόνο ἄλυτη ἐξίσωση, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία καί ἡ ἀγάπη συναγωνίζονται, ἐάν δέν ἀνταγωνίζονται κιόλας ἡ μία τήν ἄλλη. Λησμονοῦμε ὅτι ὁ Θεός ποτέ δέν βιάζει κανέναν κι οὔτε ἐπιθυμεῖ τό «καλό» τοῦ ἀνθρώπου παρά μόνο τήν ἐλευθερία τοῦ πλάσματός του!

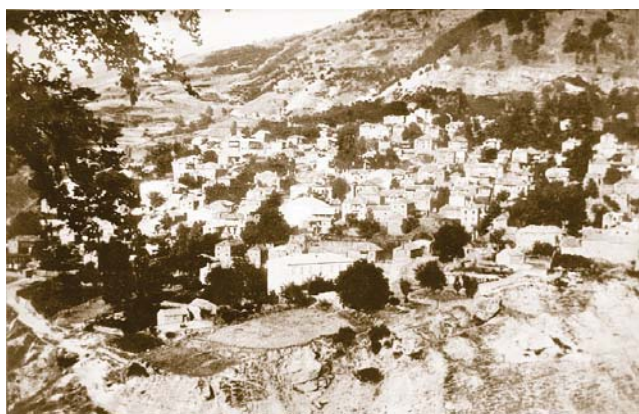
Ὁ Γρηγόριος Θεολόγος σημειώνει: «καί τό καλόν οὐ καλόν, ἐάν μὴ καλῶς γένηται»⁴! Δηλαδή, ἀκόμα καί τό καλό δέν εἶναι καλό, ἂν δέν γίνεται μέ καλό τρόπο, πού σημαίνει χωρίς τήν βία καί δίχως τήν ἐπιβολή, τήν ἀπειλή ἢ τήν τιμωρία στήν κόλαση αὐτῆς ἐδῶ τῆς ζωῆς ἢ μίας κάποιας ἄλλης ζωῆς σέ ἕνα μεταθανάτιο ὑπερέραν. Ἐλλωστε καί σύμφωνα μέ τόν Ἰωάννη Δαμασκηνό⁵, ὁ Θεός δέν κολάζει κανέναν ποτέ, ἀλλά καθέναν μας κάνει τόν ἑαυτό του δεκτικό τῆς μετοχῆς τοῦ Θεοῦ ἢ ὄχι, ἀνάλογα μέ τίς πράξεις του καί τίς προθέσεις του, σέ αὐτήν ἐδῶ τήν ζωή τῆς καθημερινότητάς μας.

Τί θά μπορούσαμε νά ποῦμε στούς νέους συνανθρώπους μας πού ταλαιπωροῦνται μέ υπαρξιακά ἐρωτήματα σάν αὐτά πού ἀκροθιγῶς ὑποσημειώσαμε; Τρία τουλάχιστον σύντομα σημεία μπορεῖ νά φανοῦν ὄχι ἄχρηστα ὡς σύνοψη κι ἐπίλογος στά προηγούμενα:

1. Ὁ παράδεισος δέν ἀγοράζεται, οὔτε πουλιέται. Ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀγαθὸ ἐκτός ἐμπορίου, μακριὰ ἀπὸ χρηματικές συναλλαγές καί πέρα ἀπὸ χρηματιστηριακές ἀξίες.
2. Ὁ παράδεισος δέν βρίσκεται στοὺς ἄλλους, ἀλλὰ εἶναι σ' ἐμᾶς, μέσα στὰ ἴδια τὰ χέρια μας. Μὴν περιμένετε παθητικὰ λύσεις στὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς! Κινηθεῖτε ἐνεργητικὰ καί δραστήρια ἐσεῖς οἱ ἴδιοι μὲ τὴν ὁρμὴ τῆς νιότης! Ἀφήστε τοὺς ἄλλους καί ἐμπιστευθεῖτε τὸν ἑαυτὸ σας!
3. Ὁ παράδεισος δέν βρίσκεται στό «ἐγώ», ἀλλὰ εἶναι στό «ἐμεῖς»! Βγεῖτε λίγο ἀπὸ τὸ «ἐγώ» τοῦ ἀτόμου σας, κοιτάξτε ὀλόγυρά σας, ἀγαπήστε τὸν συνάνθρωπο, χαρεῖτε ὅ,τι σᾶς προσφέρει ἄδολα κι ἀφειδώλευτα, δηλαδή ἀγνά, πλουσιοπάροχα, καί χωρὶς συμφέρον ἢ ἰδιοτέλεια, ἢ φύση, ἢ κοινωνία, ἢ οἰκογένεια, ὅλοι ὅσοι σᾶς ἀγαποῦν ἀληθινά.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. N. NISSIOTIS, *Die Theologie der Ostkirche im ökumenischen Dialog*, Stuttgart 1968, 47. Πρβλ. Μ. ΜΠΕΓΖΟΣ, *Ψυχολογώντας τὴν θρησκεία*, Ἀθήνα 2011, 55-74.
2. Ι. ΖΗΖΙΟΥΛΑΣ, *Ἡ κτίσις ὡς εὐχαριστία*, Ἀθήνα 1992, 101.
3. Μ. SCHELER, *Ἡ θέση τοῦ ἀνθρώπου στὸν κόσμο*, Ἀθήνα 1989, 98-99: «Συγκρινόμενος μὲ τὸ ζῶο πού πάντοτε λέει «ναί» στὴν πραγματικότητα ὡς τέτοια, ἀκόμη καί στὶς περιπτώσεις πού τὴν ἀποστρέφεται καί τὴν ἀποφεύγει, ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ὄν πού μπορεῖ νὰ λέει «ὄχι», ὁ ἀσκητὴς τῆς ζωῆς». Σχόλια βλ. στό Μ. ΜΠΕΓΖΟΣ, *Ψυχολογία καί θρησκεία*, Ἀθήνα 2011, 161-166.
4. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ, Λόγος ΚΖ', Θεολογικός Α': PG 36, 16 = BEΠ 59, 215. Πρβλ. σχόλια στό Μ. ΜΠΕΓΖΟΣ, *Θεοκρατία ἢ δημοκρατία;* Ἀθήνα 2005, 173-184.
5. ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ: «ὁ Θεὸς οὐ κολάζει τινὰ ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλ' ἕκαστος ἑαυτὸν δεκτικὸν ποιεῖ τῆς μετοχῆς τοῦ Θεοῦ» (PG 94, 1545D).

ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ (ΠΡ. ΜΠΕΛΑΚΑΜΕΝΗ) ΦΛΩΡΙΝΑΣ

TINA ME ΛΕΓΟΥΣΙΝ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΙΝΑΙ;

42. Ποιά είναι ή αληθινή έλευθερία πού αποκαλύπτει ό Ίησοϋς;

Πρωτ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου,
Έφημ. Ί.Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Παλαιού Φαλήρου, Ί.Μ. Νέας Σμύρνης

ΜΕΣΑ στην Καινή Διαθήκη ξεχωρίζουν οί προσωπικότητες του Παύλου και του Ίωάννη, διότι άμφότεροι συνιστοϋν τους σπουδαιότερους κήρυκες της χριστιανικής έλευθερίας. Ό μόν Άπόστολος της ΚΔ έξαγγέλλει προς τους χριστιανούς της Γαλατίας ότι «ό Χριστός μās άπελευθέρωσε για να είμαστε έλευθεροί· παραμένετε σταθεροί στην έλευθερία και μήν ξαναμπαίνετε κάτω από ζυγό δουλείας· ό Θεός σās κάλεσε για να ζήσετε έλεύθεροι» (Γαλ. 5,1.13). Κι ό Θεολόγος της ΚΔ καταγράφει τήν κορυφαία φράση του Ίησοϋ ότι «θά γνωρίσετε τήν αλήθεια, και ή αλήθεια θά σās έλευθερώσει· άν σās έλευθερώσει ό Υϊός, τότε θά είστε πραγματικά έλεύθεροι» (Ίω. 8,32.36).

Άν σταθούμε στή θεολογική μαρτυρία του Δ' Ευαγγελιστή, θά δοϋμε ποιά σημαία συνιστοϋν τή φύση της αληθινής έλευθερίας:

α. Σχέση δουλείας-έλευθερίας. Κατ' άρχήν ό Ίησοϋς έστιάζει τό λόγο του στή σχέση δουλείας-έλευθερίας, χωρίς να αναφέρεται στην έννοια της αστικής ή πολιτικής έλευθερίας. Κι ό Ίησοϋς αναφέρεται σε άλλου είδους δουλεία, στην τυραννία της άμαρτίας και του θανάτου.

β. Η βασιλεία του Θεοϋ ως αλήθεια και έλευθερία. Ό Ίησοϋς είναι ό προσδοκώμενος Μεσσίας για τόν λαό του Ίσραήλ· τώρα πραγματώνεται ή αναμενό-

μενη έποχή της σωτηρίας, όπου οί κουφοί θά άκοϋνε, οί τυφλοί θά βλέπουν, οί ταπεινοί θά χαίρονται κοντά στον Κύριο, οί φτωχοί θά εύφραίνονται για τόν Άγιο Θεό, ό τυραννος θά άφανιστεί και όλοι οί κακόβουλοι θά έξοντωθοϋν (Ήσ. 29,18-20· 35,5 έξ.· 61,1). Άποκαλύπτεται ή βασιλεία του Θεοϋ ως αλήθεια και έλευθερία, βασισμένη στό μυστήριο του θανάτου και της άναστάσεως του Χριστοϋ, πού σημαίνει ότι τερματίζεται ή δουλεία της άμαρτίας και έξοντώνεται ό άρχοντάς της, καθώς «πās ό ποιων τήν άμαρτίαν δοϋλός έστιν της άμαρτίας» (Ίω. 8,34).

γ. Ό Χριστός ως ή αλήθεια και ό μοναδικός έλευθερωτής. Τήν πνευματική αληθινή έλευθερία δέν μπορεί ό άνθρωπος να τήν αποκτήσει άφ' έαυτοϋ, «διά των ιδίων αϋτοϋ δυνάμεων», αλλά ή παρουσία του Υϊοϋ και της αποδοχής του είναι ή μοναδική προϋπόθεση για τήν άπόκτησή της από τόν άνθρωπο. Μόνον «έάν ό Υϊός ύμās έλευθερώση, όντως έλεύθεροι έσεσθε» (8,36). Πρόκειται για «τήν τριπόθητον έλευθερίαν, τήν εκ της άμαρτίας» (Ί. Χρυσόστομος), πού ό άνθρωπος οικειοποιείται μέ τήν πίστη και τή γνώση του Ίησοϋ Χριστοϋ και γίνεται «υϊός δηλονότι Θεοϋ». Άποτελεσμα της έν Χριστῶ γνώσεως είναι ή έλευθερία, νοουμένη ως σωτηρία του ανθρώπου, ως αιώνια ζωή.

Ὁ θεολογικός χαρακτήρας τῆς ἐθνικῆς καί κοινωνικῆς ἐλευθερίας*

Πρωτ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνού
Ὁμ. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν

ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗ παράδοση ἡ ἀνθρώπινη ἐλευθερία πραγματοποιεῖται μέσα στό πλαίσιο τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ὄχι δέ μόνο ὡς προσωπική, ἀλλά καί ὡς ἐθνική καί κοινωνική ἐλευθερία. Ἐδῶ συναντῶνται Ἑλληνισμός καί Χριστιανισμός, στή θρησκευτική νοηματοδότηση τῆς ἐλευθερίας. Οἱ δύο τελευταῖες μορφές ἐλευθερίας (ἐθνική καί κοινωνική) δέν εἶναι παρά ἑναρμόνιση τῶν ἐπί μέρους προσωπικῶν ἐλευθεριῶν καί ἐκφράζεται μέ τήν ὁμοψυχία, τό «ὁμοθυμαδόν» (ὁμοθυμία, ὁμοκαρδία, Πράξ. 2, 1). Γι' αὐτό καί ἡ ἐθνική ἐλευθερία εἶναι ἕνωια, τελικά, θρησκευτική καί θεολογική. Ἡ καρδιακή ἐνότητα καί συμφωνία καί ἡ μετοχή στήν ἴδια ἄκτιστη Χάριθ δημιουργεῖ τή δυνατότητα ἁρμονικῆς συνυπάρξεως καί συναναπτύξεως, ἀλλά καί κοινῆς ἐνεργείας. Πρόκειται γιά τήν «ἐνότητα τῆς πίστεως καί τήν κοινωνία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος», γιά τήν ὁποία εὐχεται ἡ Ἐκκλησία στή Θεία Λειτουργία. Ἔτσι νοεῖται ὀρθόδοξα ἡ ἐνότητα στό ἕνα σῶμα, τό ἕνα Γένος ἢ Ἔθνος, ἀλλά καί ὁ ἀγώνας γιά τήν ἀπρόσκοπτη συνέχειά του ἢ τήν ἀποκατάστασή του. Ὁρθόδοξα βρίσκει, τελικά, δικαίωση –καί πάντα «κατ' οἰκονομίαν»– μόνο μιά μορφή ἔνοπλου

ἀγώνα: ὁ ἀπελευθερωτικός.

Σέ ἀντίθεση, δηλαδή, μέ τόν Δυτικό Λατινικό κλῆρο, πού μέσα στά φραγκικά πλαίσια ἐγκλωβίστηκε σέ σχήματα κοσμικά, γιά τήν στήριξη τοῦ Παπισμοῦ καί τῶν ἐνδοκοσμικῶν του βλέψεων, στήν Ἑλληνορθόδοξη Ἀνατολή ἡ ἀποστολή τοῦ Κλήρου ἔμεινε καθαρά ἀπελευθερωτική, μέ τή διπλή, κατά τά παραπάνω, σημασία.

Ποτέ δέν παραθεωρήθηκε ἡ ἐντολή τῆς θυσίας τοῦ Ποιμένα ὑπέρ τῶν προβάτων του (Ἰω. 10, 1213). Ἡ Ἑλληνορθόδοξη παράδοση, ἤδη μέσα στό Βυζάντιο (Ρωμανία), γνώρισε τοὺς Κληρικούς ὡς πρωταγωνιστές γιά τήν ἐλευθερία καί αὐτό συνεχίστηκε καί κατά τή δουλεία. Πρέπει μάλιστα νά ὑπογραμμιστεῖ, ὅτι τό πρόβλημα γιά τόν Ἑλληνορθόδοξο κλῆρο δέν εἶναι ἡ συμμετοχή ἢ μή συμμετοχή του στοὺς ἐθνικούς ἀγῶνες, ἀλλά ὁ ὑπερτονισμός συχνά καί ἀπό τοὺς Κληρικούς τῆς ἱστορικῆς διαστάσεως τοῦ Ἔθνους καί ὁ κίνδυνος μεταβολῆς τῆς Ὁρθοδοξίας σέ ἀπλό διάκονο τῶν ἐνδοκοσμικῶν στοχοθεσιῶν του. Γι' αὐτό δέν χρειάστηκε κάποια ιδιαίτερη θεολογική καί ἐκκλησιαστική θεμελίωση τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως (1821). Δέν ἀπαιτήθηκε κάποια θεολογία τῆς ἐπαναστάσεως καί ἀπελευ-

* Ἀπό τό βιβλίον τοῦ π. Γ.Δ. Μεταλληνού, «1821 – Ἡ κορύφωση τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἔκδ. “Ὁρθόδοξος Κυψέλη”, Θεσσαλονίκη 2011, σσ. 117-120.

θερώσεως, διότι ἡ Ὁρθόδοξη παράδοση εἶναι μόνιμα φιλελεύθερη καὶ ἐπαναστατική, ὡς ἀναστατική καὶ ἀναστάσιμη. Μένοντας ὁ ὀρθόδοξος Ἕλληνας –ἐλεύθερος ἢ ὑπόδουλος–, ἔξω ἀπὸ κάθε ἔννοια φυσικῆς δουλείας – φυλετισμοῦ καὶ δουλοπαροικίας– καὶ διατηρώντας τὴν πίστη του στὴν καθολικὴ ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων, δέν ἐνοιωθε ποτέ «κατὰ φύσιν» δοῦλος (ἄνθρωπος δηλαδή κατωτέρας ποιότητος), παρά μόνον πολιτικά ὑποταγμένος. Ἀλλά ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἀμφισβητήθηκε στὴ διάρκεια τῆς δουλείας, ὅπως ἀποδεικνύουν ὁ ἐλεύθερος Ἑλληνισμὸς τῶν ὀρέων καὶ ἡ Κλεφτουριά, ἀλλὰ καὶ οἱ Νεομάρτυρες, οἱ δυναμικότεροι «ἀντιστασιακοί» τῶν χρόνων τῆς δουλείας. Ἐδῶ ἐντάσσονται καὶ οἱ νεώτεροι ἀντιστασιακοί. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ Λατρεία, μαζί μὲ σύνολη τῆ ζωῆ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ἀναρρίπιζε συνεχῶς τὴ συνείδηση καὶ τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας, σέ σημεῖο, πού ὁ ἀναστάσιμος χαιρετισμὸς «Χριστὸς Ἀνέστη» νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὸ «Ἡ Ἑλλάς Ἀνέστη». Πρόκειται γιὰ τὴν συνείδηση, πού ἐξέφραζε ὁ κοινὸς ἐκεῖνος λόγος: «Γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν Ἁγία καὶ τῆς πατρίδος τὴν ἐλευθερία» ἢ ἀκόμη ἢ ὁμολογία τοῦ Ρωμηοῦ Μακρυγιάννη, ὅτι «ἡ πατρίδα τοῦ κάθε ἀνθρώπου καὶ ἡ θρησκεία του εἶναι τὸ πᾶν».

Θεολογία Ἐλευθερίας

Οἱ Ἕλληνες δέν ἀναζητήσαμε ἰδεολογικά στηρίγματα γιὰ τίς ἐπαναστάσεις μας, διότι μὲ αὐτές ἐκφράσαμε τὸ ἑλληνορθόδοξο φρόνημά μας, σὲ ὅποιο συνυφαίνονται ὁ Θεὸς μὲ τὴν ἐπανάσταση καὶ ἡ Ὁρθοδοξία μὲ τὴν ἐλευθερία. Αὐτὸ φαίνεται λ.χ. σ' ὅλα τὰ ἐπίσημα καὶ ἀνεπίσημα κεί-

μενα τοῦ 1821. Ἡ Ἐπανάσταση νοεῖται σ' αὐτὰ ὡς «βουλή τοῦ Θεοῦ», διότι Ἐκεῖνος εἶχε ἀποφασίσει τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Γένους. Ὁ Ἀγώνας εἶχε καταξιωθεῖ στὴ συλλογικὴ ἐθνικὴ συνείδηση ὡς θρησκευτικὴ πράξη. Ἦταν κάτι ἀντίστοιχο μὲ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ γίγαντα Λυαίου ἀπὸ τὸν Ρωμηὸ Δαβίδ-Νέστορα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀγωνιστές, πρὶν ἀπὸ τίς ἀποφασιστικὲς ἀναμετρήσεις μὲ τὸν ἐχθρό, κοινωνοῦσαν τὰ ἄχραντα μυστήρια, θέλοντας νὰ πεθάνουν μέσα στὴ κοινωνία τοῦ Κυριακοῦ σώματος, ὡς μάρτυρες πρῶτα τῆς πίστεως καὶ μετὰ τῆς πατρίδας.

Ὁ κληρικός, πού κρατεῖ σὲ ἓνα χέρι τὸ τουφέκι καὶ σὲ ἄλλο τὴ θεία Μετάληψη, ἢ ὁ μοναχός, πού βγάζει τὸ ράσο καὶ ντύνεται τὴ φουστανέλλα, ἦταν ἡ πιὸ συνηθισμένη εἰκόνα τοῦ 1821, ὅπως ἀκόμη οἱ Ναοί, πού μεταβάλλονταν σέ τόπους «μυστικοσυμβουλίων» τῶν Ἀγωνιστῶν ἢ σέ ἀποθήκες πυρομαχικῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ μόνιμα καταφύγια τῶν Ἀγωνιστῶν, τὰ Μοναστήρια.

Ὁ Ἑλληνισμὸς δέν θά παύσει ποτέ νὰ φυλάει Θερμοπίδες, καὶ ν' ἀγωνίζεται γιὰ σύνορα, τὰ ὅποια ὅμως σήμερα δέν εἶναι μόνον γεωγραφικά, ἀλλὰ κυρίως ψυχικά. Διότι στὴν ψυχὴ μας διακυβεύεται ἡ ἱστορικὴ ὑπαρξὴ μας. Αὐτὴ εἶναι τὸ «κινδυνεύομενον καὶ προκείμενον» σήμερα, στὴ «Νέα Ἐποχὴ», ἡ ἀδυσώπητη στρατιωτικοπολιτικὴ ἔκφραση τῆς ὁποίας, ὡς Νέα Τάξη, ἐκδιπλώνεται ἀνησυχητικά. Τίποτε δέν χρειάζεται περισσότερο τὸ Ἔθνος μας ἀπὸ τὸ ἑλληνορθόδοξο φρόνημά του στοὺς καιροὺς μας. Αὐτὸ τὸ φρόνημα εἶναι ἡ μόνιμη πηγὴ τοῦ ἥρωισμοῦ καὶ τῆς αὐτοθυσίας του. Ἡ τυχόν δὲ ἀποδυνάμωση αὐτοῦ τοῦ φρονήματος, ὃ μὴ γένοιτο, θά ἔχει ἀνυπολόγιστες συνέπειες στὴν ἱστορικὴ συνέχεια καὶ συνοχὴ του.

Ἡ ἐλευθερία ὡς αὐθυπέμβαση

Κωνσταντίνου Δεληκωσταντῆ,
Καθηγητοῦ Θεολ. Σχολῆς Πανεπ. Ἀθηνῶν

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ χαρακτηρίζεται ὡς «ὄν σέ συνεχῆ κρίση», γεγονός πού ἀνάγεται στήν ἀνθρωπολογική μας δομή καί ἀφορᾶ ὄχι μόνον στά άτομα, ἀλλά καί στίς κοινωνίες, στούς πολιτισμούς καί σέ ὁλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα. Κάθε μορφῆς ὑπαρξιακή καί κοινωνική κρίση, συνδέεται μέ τήν κατανόηση καί βίωση τῆς ἐλευθερίας μας, κάτι πού ἰσχύει καί γιά τά σημερινά ἀδιέξοδα. Εἶναι ὄντως ἀφελές νά πιστεύει κανεῖς ὅτι ὅλα ἦταν καλύτερα στό παρελθόν, ὅτι τά παλαιά εἶναι ὁ χαμένος παράδεισος. Αὐτό δέν σημαίνει βέβαια ὅτι ὅσα ζοῦμε στίς μέρες μας δέν ἔχουν πρωτόγνωρες διαστάσεις.

Τό στίγμα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ εὐρύτατη διάδοση τοῦ ἀτομοκεντρισμοῦ καί τῆς ἰδεολογίας τῆς αὐτοπραγματώσεως, πού φαίνεται ὅτι συγκροτοῦν τή «νέα κουλτούρα», τή σύγχρονη «λήθη τῆς ἀμαρτωλότητος». Ὁ ναρκισσιστικός αὐτονομισμός καί ὁ δικαιωματισμός κάνουν τούς ἀνθρώπους νά ἐνδιαφέρονται μόνον γιά τόν ἑαυτό τους, νά βλέπουν τόν ἄλλο ὡς μέσον τῆς δικῆς τους ὁλοκλήρωσης ἢ καί προστασίας. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἡ «ἄγρια ἐλευθερία»¹ μας ἐπαναστατεῖ ἐναντία σέ κάθε δέσμευση καί κανόνα. Θεωρεῖ καταπίεση τήν ἠθική, τόν σεβασμό καί τήν καλοσύ-

νη ἀδυναμία, τό καθῆκον κηδεμόνευση καί ἑτερονομία. Ψάχνει γιά τήν εὐκολή λύση, ὑποτιμᾷ τήν πειθαρχία καί τήν ἀσκησιμότητα. Χωρίς αἴσθηση γιά τό τί διακυβεύεται, ὁ ἑαυτοκεντρικός ἀνθρωπος αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς ὁ κατεξοχῆν ἐλεύθερος. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ ἀτομοκεντρικός εὐδαιμονισμός βαθαίνει τό ὑπαρξιακό κενό, μᾶς παίρνει πάντοτε περισσότερα ἀπό ὅσα μᾶς δίνει.

Ἡ κυριαρχία τοῦ κλειστοῦ ἀνθρώπου, μᾶς ὑπαρξιακά χωρίς παράθυρο στόν συνάνθρωπο καί τόν κόσμον, λειτουργεῖ εἰς βάρος τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς κοινωνικῆς εὐαισθησίας καί τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς. Λέγεται συχνά ὅτι σήμερον παρατηρεῖται σέ παγκόσμιον ἐπίπεδο μία συρρίκνωση τῆς κοινωνικῆς διάστασης τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξιακῆς. Ἀκόμη καί ὁ κοινωνικός εὐδαιμονισμός, ὁ ὁποῖος στοχεύει στήν εὐτυχία τοῦ μέγιστου δυνατοῦ ἀριθμοῦ ἀτόμων, ἐπειδή ταυτίζει τήν εὐτυχία μέ τήν ὑλική εὐδαιμονία καί τό ἔχειν, ὄχι μόνον δέν προωθεῖ τήν ἀλληλεγγύη, ἀλλά, ἐπειδή στρέφει τούς ἀνθρώπους πρός τίς φύσει ἀκόρεστες ἀνάγκες τους, τροφοδοτεῖ τήν πλεονεξία καί τόν ἐγωκεντρισμό. Ἡ φράση τῶν φιλοσόφων, ὅτι μόνον οἱ εὐτυχησμένοι ἀνθρωποεῖναι καλοί, σήμερον δέν φαίνεται νά ἰσχύει. Οἱ εὐδαιμονιστές δέν

μπορούν να είναι καλοί, γιατί σκέφτονται αποκλειστικά τον έαυτό τους και είναι έγκλωβισμένοι στον κλειστό ευτυχισμό τους.

Προφανώς ή σύγχρονη αποστασιοποίηση από τις χριστιανικές παραδόσεις και αξίες, αποτελεί παράγοντα, ο οποίος έπιτείνει και έπιταχύνει τή διάδοση αὐτῆς τῆς κουλτούρας. Σήμερα αὐξάνεται μέ γρήγορους ρυθμούς ο αριθμός τῶν ατόμων μέ εὐδαιμονιστικό προσανατολισμό, αὐτῶν πού ταυτίζονται μέ τή ελευθερία τους μέ τή δυνατότητα ίκανοποίησης ὅσον τό δυνατόν περισσότερων ατομικῶν ἀναγκῶν, ἐνῶ μειώνεται ὁ αριθμός ἐκείνων πού ἔχουν κοινωνική κατεύθυνση, πού βλέπουν τή ζωή ὡς σχέση και ὡς χῶρο πραγμάτωσης ὑπερατομικῶν ιδεωδῶν.

Ἀπέναντι σέ αὐτή τή σύγχρονη κρίση τῆς ελευθερίας καλεῖται ή θεολογία νά πάρει θέση στό ὄνομα τῆς ἐν Χριστῷ ελευθερίας. Ἡ ελευθερία δέν εἶναι μόνον κεντρική ἔννοια τῆς φιλοσοφίας ἀλλά και τῆς θεολογίας. Ὅτι ή Ἐκκλησία εἶναι χῶρος τῆς ελευθερίας ἀνήκει στόν πυρήνα τοῦ χριστιανικοῦ εὐαγγελίου. «Τῆ ελευθερία Χριστός ἡμᾶς ἠλευθέρωσεν» (Γαλ. 5,1). Ὁ Χριστός εἶναι ελευθερωτής και ὁ Χριστιανισμός εἶναι κίνημα βιωμένης ελευθερίας. Ὡς κοινότητα ελευθερίας, ή Ἐκκλησία εἶναι κατά τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Περγάμου, κατεξοχήν «χῶρος τοῦ προσώπου»², κοινωνία τῶν προσώπων και τῶν σχέσεων. Ἡ ἐκκλησιοτραφής ελευθερία εἶναι θυσιαστική ἀγάπη. Ἡ ὕψιστη ελευθερία τοῦ χριστιανοῦ εἶναι ή ἐκούσια παραίτηση ἀπό τά δικαιώματά του, εἶναι τό τέλος τοῦ «δικαιώματος», τό ὁποῖο στήν ἀσκητική μας παράδοση συμπίπτει

μέ τήν «ἀκέφαλον ὑπερηφανίαν». Στό Νέον Μητερικόν διαβάζουμε: «Παρέβαλον ποτε σκητιῶσαι τῆ ὁσία Σάρρα, ή δέ παρέθηκεν αὐτοῖς κανίσκιν μετά χειρῶν. Οἱ δέ γέροντες ἀφέντες τά καλά, ἔφαγον τά σαπρά. Εἶπε δέ αὐτοῖς ή τιμία Σάρρα: “Ὅντως ἐν ἀληθεία, σκητιῶται ἐστέ”»³.

Ὁ ἐκκλησιαστικός πολιτισμός τοῦ προσώπου εἶναι ή ελευθερία τῆς Σεραϊνῶς, τῆς Ἀντιμήδειας τοῦ Παπαδιαμάντη, στό ἀφήγημα Ὁ γάμος τοῦ Καραχμέτη, ή γενναιότητα τῆς ἀστεφάνωτης Χριστίνας, τῆς δασκάλας στό Χωρίς στεφάνι τοῦ ἴδιου, εἶναι ή ἀπλότητα τοῦ Νήφωνα τοῦ Κελλιῶτη τοῦ Χρήστου Γιανναρά. Εἶναι ή εὐλογημένη ἐκπληξη τῆς Βασιλικῆς, τῆς ἐκπληκτικῆς Ἴμβριας μητέρας, ή ὁποία, ὅταν τά παιδιά της διεκδικοῦσαν τό καθένα ἕνα δικό του πιάτο στό τραπέζι, ἀναφώνησε: «Θά μᾶς χαλάσει ὁ Θεός! Διχογνωμήσαν οἱ ἄνθρωποι! Κάθε παιδί θέλει νά ἔχει δικό του πιάτο». Ἡ ἐν Χριστῷ ελευθερία δέν εἶναι θυσία μόνον τοῦ ἔχειν, ἀλλά «προπαντός τοῦ εἶναι μας»⁴, ὄχι μόνον ὑπέρβαση τοῦ «θησαυρίζειν ἐν ἑαυτῷ» τοῦ ἄφρονος πλουσίου (Λουκ. 12, 13-21), ἀλλά και τῆς αὐτοσωτηρικῆς κενοδοξίας και ὑποκρισίας τοῦ φαρισαίου (Λουκ. 18, 9-14).

Εἶναι βέβαια πολύ δύσκολο νά ἀκουστεῖ, μέσα στό πανδαιμόνιο τοῦ εὐδαιμονισμοῦ, τό μήνυμα τῆς ελευθερίας ὡς θυσίας και ἀγάπης, και τῆς θυσίας και τῆς ἀγάπης ὡς ελευθερίας, ή σωστική ἀλήθεια ὅτι ή ελευθερία δέν εἶναι κλείσιμο στόν ἑαυτό μας, ἀλλά ἔξοδος ἀπό τόν ἑαυτό μας, δόσιμο και σχέση, δέσμευση και ἀλληλεγγύη. Εἶναι ἰδιαιτέρως σημαντικό, μέ ἀφορμή τήν ἐθνική

ἐπέτειο τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, νά προβάλλεται τό θυσιαστικό ἦθος αὐτῶν ποῦ ἀγωνίστηκαν γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας, ἀφήγησαν τούς κινδύνους καί θυσίασαν τή ζωή τους ὑπέρ βωμῶν καί ἐστιῶν, δίνοντας τήν καλήν μαρτυρίαν γιά τήν πίστη στήν ἐλευθερία ὡς αὐτοθυσία, πού, δυστυχῶς, στίς μέρες μας ὑποσκάπτεται ἀπό τούς ἰδεολόγους τῆς φενάκης τῆς αὐτοπραγματώσεως.

Ἡ ἐλευθερία εἶναι πάντοτε πρόσκληση αὐθυπέμβασης καί θυσίας, ἐσωτερική ἐπιταγή νά πράξουμε ὅ,τι ὀφείλουμε. «Δύνασαι, διότι ὀφείλεις». Τό ἦθος τῆς εὐθύνης εἶναι δυναμική ὑπαρκτική ἔκφραση, μαρτυρία πληρότητας ζωῆς. Ὁ κλεισμένος στόν ἑαυτό του ἄνθρωπος, ὁ homo clausus, δέν εἶναι ἐλεύθερος, ἐκπροσωπεῖ τό ἄγονο, συρρικνωμένο, ἀνθρώπινο εἶναι. Δέν πιστεύω ὅτι ἡ κλει-

στή στή αὐτάρεσκη αὐτονομία της καί ἡ προσανατολισμένη στήν ἀτομική της εὐδαιμονία ὑπαρξή ἔχει προοπτική καί μέλλον.

Ὁ ἄνθρωπος ἤ εἶναι περισσότερο ἀπό τό ζῶο, ὡς ζῶον θεούμενον, ἤ λιγότερο ἀπό τό ζῶο, ἐφόσον ὑποτάσσεται στίς ἄναρχες καί ἀκόρεστες ἐπιθυμίες του. Τό ἰδιαίτερο βᾶρος αὐτῆς τῆς θεώρησης ἀποκαλύπτεται, ἂν τή συνδέσουμε μέ τήν ἀλήθεια τῆς ἐλευθερίας μας. Πράγματι, ἀπό τή ρωγμή τῆς ἐλευθερίας μας δέν ἔπαυσαν καί δέν θά παύσουν νά ἐξαπολύονται οἱ θεοί καί οἱ δαίμονες⁵. Τελικά τό μέγα πρόβλημα γιά τόν ἄνθρωπο δέν εἶναι ἡ εὐτυχία, ἀλλά ἡ ἐλευθερία του. Γι' αὐτό καί σήμερα καλούμαστε, ὅπως ἔλεγε ὁ μακαριστός π. Μιχαήλ Καρδαμάκης⁶, νά σώσουμε τήν ἐλευθερία ἀπό τίς ἐλευθερίες μας.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. I. KANT, Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht, "Απαντα, Akademie Ausgabe, Berlin 1968, VIII, σ. 22.
2. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΕΡΓΑΜΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΖΗΖΙΟΥΛΑ, «Τό δίκαιον τοῦ προσώπου», *Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, 72 (1997), τεύχος Β', σσ. 585-602, ἐδῶ σ. 601.
3. *Νέον Μητρεϊκόν*, ἐπιμ. Π.Β. Πάσχου, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1990, σ. 31.
4. π. Μ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ, *Ἡ ἀλήθεια γιά τήν ἐλευθερία. Ἀπό τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρωποθεοῦ στήν ἐλευθερία τοῦ Θεανθρώπου*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1985, σ. 16.
5. Βλ. Χ. ΜΑΛΕΒΙΤΣΗ, *Δοκίμια ἰδεῶν. Ἐκατό μικρά δοκίμια γιά τό πνεῦμα τῶν καιρῶν μας*, ἐκδ. Δωδώνη, Ἀθήνα/Γιάννινα 1993, σ. 18.
6. Βλ. π. Μ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ, *Ἡ ἀλήθεια γιά τήν ἐλευθερία*, σ. 11.

Τό ζήτημα τῆς ἐλευθερίας καί ἡ κρίση ταυτότητας τοῦ ἀνθρώπου

Κωνσταντίνου Κορναράκη,
Ἄν. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν

ΕΝΑΣ ἀπό τούς σημαντικότερους δια-
νοητές τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ὁ Erich
Fromm, μέ ἐμπειρία δύο παγκοσμίων
πολέμων πού ἀνέδειξαν τή δύναμη τῆς
ἀνθρώπινης θέλησης γιά δικαιοσύνη καί
ἐλευθερία, διαπίστωσε ὅτι τό πρόβλημα
τῆς κρίσης ἀξιών τῆς ἐποχῆς του δέν εἶχε
ἐπιλυθεῖ. Ἀναζητώντας, λοιπόν, τίς
ἀφετηρίες τῆς παθογένειας τοῦ σύγχρο-
νου πολιτισμοῦ κατέληξε στό συμπέρα-
σμα ὅτι, ἄν καί ὁ σύγχρονος δυτικός
ἀνθρώπος ἔχει ἐδραιώσει σέ σημαντικό
βαθμό τήν ἐλευθερία του, σέ σχέση μέ
ἐξωγενεῖς δυνάμεις, ἐντούτοις ἐθελotu-
φλεῖ μπροστά σέ ἐσωγενεῖς καταναγκα-
σμούς, περιορισμούς καί φόβους, πού
τείνουν νά ὑπονομεύσουν τή σημασία
τῶν νικῶν τῆς ἐλευθερίας του ἔναντι τῶν
παραδοσιακῶν τῆς ἐχθρῶν¹.

Ἵδιος ἀπέδωσε τήν κρίση αὐτή στήν
ἀποξένωση τοῦ ἀτόμου ἀπό τόν ἑαυτό
του καί τήν ταύτισή του μέ τούς ρόλους
πού τοῦ ὄρισαν ἡ πολιτική, ἡ οἰκονομία
καί ἡ κοινωνική ζωή στίς ποικίλες
ἐκφάνσεις τῆς. Ἔτσι ἡ κοινωνική πραγ-
ματικότητα ἰσοπέδωσε τήν προσωπικό-
τητά του, διότι οἱ παθογενεῖς δυνάμεις
τῆς, πού συγκροτοῦν ἕνα ἀπρόσωπο μη-
χανισμό πού καθορίζει τόν βαθμό καί
τήν ποιότητα ἐλευθερίας του, δέν
βρῆκαν καμία ἀντίσταση, δηλαδή κανέ-

να ἀληθινό κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ του,
οὔτε «ἕνα θραῦσμα ψυχῆς»².

«Ἀνύπαρκτη Πολιτεία... Δέν τό ἔχα
σκεφτεῖ πώς ὁ θάνατος εἶχε ξεκάνει τό-
σους πολλούς», ἀναλογιζόταν λίγα χρό-
νια νωρίτερα ὁ T.S. Elliot στήν «Ἐρημη
Χώρα»³. «Ἀνύπαρκτη πολιτεία», διότι
δέν ὑπάρχει τίποτα ἀληθινό. Τήν κατοι-
κοῦν «νεκροί» ἄνθρωποι πού «φύτε-
ψαν» τό «λείψανό» τους «στόν κῆπο
τους», ἔχοντας τήν ψευδαίσθηση ὅτι θά
βλαστήσει. Ὁ Elliot, διεισδύοντας βαθύ-
τερα στό πρόβλημα, ἀναφέρεται σέ
ἀνθρώπους πού ἀγνόησαν τίς ἀληθινές
ἀνάγκες τῆς ὑπαρξῆς τους, δηλαδή
ἀδιαφόρησαν γιά τήν πνευματική τους
ταυτότητα, στίλβωσαν καί κατάντησαν
«συνθετικοί», δηλαδή ἀπρόσωποι.

Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος πού ἡ ἐλευθε-
ρία ἀποτελεῖ γιά τόν ἄνθρωπο δισηπίλυ-
το αἴνιγμα. Ἡ ὀδυνηρή ἐμπειρία τοῦ με-
γάλου ἱεροεξεταστή ὅτι «τίποτα καί πο-
τέ δέν ὑπῆρξε γιά τόν ἄνθρωπο καί τήν
ἀνθρώπινη κοινωνία πιό ἀφόρητο ἀπό
τήν ἐλευθερία»⁴ ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ ἀει-
θαλῆς δυναμική τοῦ αἰνίγματος αὐτοῦ
συντηρεῖται χάρη στή λαθεμένη πεποί-
θηση τοῦ ἀνθρώπου ὅτι ἡ ἐσωτερική
ἐλευθερία μπορεῖ νά ἀποκτηθεῖ μέσα
ἀπό συμβιβασμούς ἢ τάσεις φυγῆς.
Ἔτσι, σέ πολλές περιπτώσεις ζεῖ μέ τήν

ψευδαίσθηση μίας ἐλευθερίας ἀνύπαρκτης, διότι ὁ ἴδιος ἔχει ὑποταγεῖ σέ ἐπιλογές πού διαβρώνουν τήν ὑπαρξή του, χωρίς νά ἐπιθυμεῖ ἢ νά ἔχει τή δύναμη νά ὀδηγηθεῖ σέ ὀριστική ρήξη μέ τή ραθυμία του.

Ἡ πατερική σκέψη γνωρίζει ὅτι τό ἐρώτημα περί ἐλευθερίας δέν μπορεῖ νά ἀπαντηθεῖ μέ ὄρους τοῦ κτιστοῦ, οἱ ὅποιοι καθλώνουν τόν ἄνθρωπο στήν ἐμμένεια καί τήν αὐτοαναφορικότητα. Γιατί ἡ ἐλευθερία εἶναι τό πολῦτιμο δῶρο ἀγάπης τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο, ὥστε αὐτός νά ὀλοκληρωθεῖ ὡς ὑπαρξή στήν κοινωνία μαζί του. Καί ἡ ἀγάπη αὐτή τοῦ Θεοῦ εἶναι τόσο δυνατή ὥστε, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀπέρριψε τό δῶρο τῆς ἐλευθερίας, ἐκεῖνος τό θεμελίωσε στή σταυρική θυσία καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, χάρις στήν ὁποία νικήθηκε ὁ θάνατος καί οἱ καταναγκασμοί τῆς ὑπαρξῆς. Ἀρκεῖ πλέον ὁ ἄνθρωπος νά θέλει τόσο πολύ τήν ἐλευθερία του ὥστε νά βυθιστεῖ στά ἀπύθμενα βάθη τοῦ ἐγωτικοῦ του φρονήματος καί νά παλέψει μέ τίς ἐξαρτήσεις του, ὥστε νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τούς περιορισμούς τοῦ κτιστοῦ.

Μέ αὐτή τήν ἔννοια, ἡ αὐθεντική λειτουργία τῆς φύσεως κατανοεῖται μόνον ἐν ἐλευθερία, διότι φύση τῆς ἐλευθερίας

εἶναι ἡ κίνηση καί ὄχι ἡ στάση. Ἐπειδή, λοιπόν, ἡ ἐλευθερία δέν εἶναι ἰδεολόγημα (στάση) ἀλλά ζωή (κίνηση), πληρώνεται στή συνάντησή της μέ τήν πατερική ἔννοια τῆς ἀρετῆς, ἡ ὁποία ἄλλωστε χαρακτηρίζεται ὡς «ἀδέσποτη»⁵. Ὁ ἄνθρωπος θέλει νά κινηθεῖ πρὸς τόν Θεό διότι εἶναι ἐλεύθερος καί εἶναι ἐλεύθερος διότι θέλει νά κινηθεῖ πρὸς τόν Θεό. Αὐτή ἡ ἐλεύθερη κίνηση πρὸς τόν Θεό συμπίπτει πρὸς τόν ἐνάρετο βίον, ὥστε νά εἶναι σαφές ὅτι δέν ἐλευθερώνει ἡ ἀρετή τόν ἄνθρωπο ἀπό τήν ἀμαρτία, ἀλλά ἡ ἐλευθερία του ἀπό τίς ἐξαρτήσεις τόν ὀδηγεῖ στήν ἀρετή. Ἐτσι ἡ ἀρετή δέν ἐκπίπτει σέ ἐργαλεῖο ἠθικοῦ βίου, ἀλλά κατανοεῖται ὡς ἐπιστέγασμα ἀληθινῆς ἐλευθερίας. Συνεπῶς, ἡ διαπίστωση τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ ὅτι ἡ ἀρετή εἶναι προῖον τῆς ἀληθείας⁶, σημαίνει ἐπίσης ὅτι ἡ ἀρετή βλαστάνει μόνον ὅταν ὁ ἄνθρωπος ζεῖ ἀληθινά, δηλαδή εἶναι ἐλεύθερος.

Θεωροῦμε βέβαιο, ὅτι στήν ἐποχή τῆς «ἐξαφάνισης τοῦ ὑποκειμένου» ἡ κριτική παρέμβαση τῆς πατερικῆς σκέψης μπορεῖ νά βοηθήσει τόν ἐρευνητή νά δεῖ τό πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας μέ οὐσιαστικό τρόπο μέσα ἀπό τίς ἀνάγκες τοῦ προσώπου.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. E. FROMM, Ὁ φόβος μπροστά στήν ἐλευθερία, μτφρ. Δ. Θεοδωρακάτου, Ἐκδ. Μπουκουμάνη, Ἀθήνα 1971⁵, σ. 126.

2. J.-F. ΜΑΤΤΕΙ, Ἡ ἐσωτερική βαρβαρότητα, Δοκίμιο γιά τή σύγχρονη ἀκοσμία, μτφρ. – σχόλια Ζωή Ἀντωνοπούλου-Τρεχλῆ, Ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2009, σ. 246.

3. T. S. ELLIOT, Ἡ Ἐρημη χώρα, μτφρ. Γ. Σεφέρη, Ἰκάρως, Ἀθήνα 1979⁵, σ. 84.

4. Φ. ΝΤΟΣΤΟΠΕΒΣΚΗ, Ἀδελφοί Καραμαζόβ, τ. II, μτφρ. Ἀ. Ἀλεξάνδρου, Ἐκδ. Γκοβόστη, Ἀθήνα 1990, σ. 152.

5. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Περί ψυχῆς καί ἀναστάσεως, PG46, 101C-104A.

6. ΜΑΞΙΜΟΣ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, Κεφάλαια διάφορα θεολογικά τε καί οικονομικά καί περί ἀρετῆς καί κακίας, I, PG90, 1221AB.

Ἐλευθερία: Τιμὴ καὶ Εὐθύνη

Ἄρχιμ. Νικάνορος Καραγιάννη,
Ἱεροκλήρυκος Ἱ.Μ. Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καὶ Ὁρωποῦ

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς θεμελιώδεις πόθους τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τῆ χαραυγῆ τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης στὴν σκηνὴ τοῦ κόσμου, βλέπουμε αὐτὸ τὸν πόθο νὰ ἐκφράζεται μὲ χιλιάδες τρόπους. Στὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας ἔχουν χυθεῖ καὶ συνεχίζονται νὰ χύνονται ποτάμια αἵματος. Ὁ ἄνθρωπος μάχεται συνέχεια ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν πιέσεων πού δέχεται. Ἐνας ἀτέλειωτος ἀγῶνας, γιὰ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴ σκλαβιά, τὴν καταπίεση, τὴν ἐκμετάλλευση, τὴ φτώχεια, τὴν ἀγραμματοσύνη, ἀνάξητωντας ὄλο καὶ περισσότερη ἐλευθερία ἀπὸ τίς ὅποιες περιστάσεις περιορίζουν τίς κινήσεις του.

Αὐτὴν τὴν ἐλευθερία ὁ Θεὸς σέβεται καὶ δέν τὴν καταργεῖ, ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος στρέφεται ἐναντίον Του, Τὸν περιφρονεῖ, Τὸν προδίδει καὶ Τὸν ἀρνεῖται. Σ' αὐτὴν τὴν ἐλευθερία ἀπευθύνεται ἡ πρόσκληση τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Θεὸς χτυπᾷ πάντα τὴν πόρτα τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς, τὴν πόρτα τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος καὶ περιμένει, γιὰτί μόνο ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ τὴν ἀνοίξει. Ἡ ἐλευθερία εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο, πού τὸν φορτώνει, ὅμως, μὲ ἓνα δυσβάστακτο φορτίο, τὴν εὐθύνη γιὰ ὅλα ὅσα σκέπτεται, λέει καὶ κάνει στὴν ζωὴ του. Γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ λέει σέ κάθε στιγμή ναι ἢ ὄχι

σέ Αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Γιὰ νὰ ἐπιλέγει τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ, τὴν ἀλήθεια ἢ τὸ ψέμα, χωρὶς καμιὰ ἐσωτερικὴ πίεση ἢ ἐξωτερικὸ καταναγκασμὸ. Γιὰ νὰ ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὴν καθηκοντολογία τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς του καὶ νὰ θυμᾶται ὅτι ἡ ἐλευθερία τὸν καθιστᾷ πρόσωπο μὲ εὐθύνη ἀπέναντι στὸν Θεὸ καὶ στὸν ἑαυτὸ του. Ἐλευθερία σημαίνει τελικὰ εὐθύνη γι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἐμᾶς τὴν τρέμουμε.

Ὅμως αὐτὸ τὸ αἶσθημα εὐθύνης εἶναι πού μεταμορφώνει τὰ «πρέπει» καὶ τὰ «μὴ» τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ζωῆς ἀπὸ σύνορα πού μᾶς περιορίζουν σέ δεῖκτες πορείας πού μᾶς ὠριμάζουν ἐσωτερικά, ἐπαληθεύοντας τὸν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «πάντα μοι ἔξεστι ἀλλὰ οὐ πάντα συμφέρει» (Α' Κορ. 6.12), οἱ πάντες μποροῦμε νὰ κάνουμε τὰ πάντα, ὅμως, κάτι τέτοιο δέν μᾶς ὠφελεῖ ἀλλὰ μᾶς βλάπτει καὶ μᾶς φθείρει.

Ἔχει γραφτεῖ ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ κατεξοχὴν λαὸς τῆς ἐλευθερίας, ἀφοῦ συγκροτεῖται μὲ τὸ ἐλεύθερο «Ναί» τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἐλεύθερο «Ἀμήν» τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ «ἐθελουσίως» σαρκώθηκε καὶ θυσιάστηκε, ἔτσι καὶ οἱ πιστοὶ προσφέρουν θεληματικὰ στὸν Χριστὸ τὴν θυσία τοῦ ἐγὼ τους. Μιά τέτοια

ἐλευθερία εἶναι θεμελιώδης προϋπόθεση τῆς χριστιανικῆς ὑπαρξῆς καί ζωῆς πού ἀπαιτεῖ θυσίες, ὄχι μόνο γιά τόν ἑαυτό μας, ἀλλά καί γιά τόν συνάνθρωπό μας, ἐπειδὴ ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία εἶναι σταυρός. Ἡ λογικὴ τοῦ κόσμου, βέβαια, ἰσχυρίζεται ὅτι ἐλευθερία εἶναι νά κάνουμε ὅ,τι θέλουμε. Τό Εὐαγγέλιο, ὅμως, βλέπει τὴν ἐλευθερία μέσα ἀπὸ μία ἄλλη ὀπτική. Γι' αὐτό καί διακηρύσσει, ὅτι συνειδητοποιοῦμε τὴν ἐλευθερία μας, ὅταν κάνουμε ὅ,τι θέλει ὁ Θεός. Ὅταν ζοῦμε μέ τόν Θεό καί γιά τόν Θεό. Γιατί πραγματικά ἐλεύθερος εἶναι ἐκεῖνος πού δέν ἐξουσιάζεται ἀπὸ τὰ πάθη του καί ζεῖ χωρὶς νά ἐπηρεάζεται ἀπὸ ἐξωτερικὲς καταστάσεις. Ἐλεύθερος εἶναι ἐκεῖνος πού δέν εἶναι δοῦλος ἀλλά οὔτε καί τύραννος κανενός.

Αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ ἐλευθερία φωτίζεται ὀρθά ἀπὸ τόν λόγο τοῦ Θεοῦ πού διακηρύττει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὕστερα ἀπὸ τὴν πτώση εἶναι πωλημένος σάν σκλάβος στὴν ἁμαρτία καί γίνεται πραγματικά ἐλεύθερος, μόνον ὅταν ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ αὐτήν. Κι αὐτό δέν τό ἐπιτυγχάνει μέ τίς δικές του μόνο δυνάμεις. Ἡ ἐλευθερία εἶναι κυρίως δωρεὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· μᾶς προσφέρεται «κατὰ χάριν», μέ τὸ αἷμα τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Υἱοῦ Του. Οἱ πιστοὶ ἔχουμε ἐξαγορασθεῖ μέ τίμημα βαρὺ, τὸ ἀτίμητο αἷμα

τοῦ Χριστοῦ, καί μέ Αὐτό γίναμε «ἀπελευθεροὶ Χριστοῦ» (Α' Κορ. στ' 20, ζ' 22, 23). Νά, λοιπόν, γιατί ἐλεύθερος μπορεῖ νά εἶναι κι αὐτός ἀκόμη ὁ δοῦλος, ὁ σκλάβος, ὁ φυλακισμένος: «ὁ γὰρ ἐν Κυρίῳ κληθεὶς δοῦλος ἀπελεύθερος Κυρίου ἐστίν» (Α' Κορ. ζ' 22). Ἡ Ἐκκλησία ἀνατρέπει τὴν συνηθισμένη ἔννοια τῆς ἐλευθερίας καί στίς εὐχές τῆς λατρευτικῆς τῆς ζωῆς ἀποκαλεῖ τόν κάθε πιστό «δοῦλο Θεοῦ», ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος πού ὑποτάσσεται στὸν Θεό ἐλευθερώνεται ἀπὸ τόν ἴδιο του τόν ἑαυτό, ἀπὸ τίς ἀνάγκες καί τίς ἐπιθυμίες του, ἀπὸ πρόσωπα καί καταστάσεις, ἀκόμη καί ἀπὸ αὐτόν τόν ἴδιο τόν θάνατο.

«Ἐάν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε» (Ἰω. η' 36). Μόνο ἂν γνωρίσουμε καί ζήσουμε τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, θά ἐλευθερωθοῦμε ἐσωτερικά. Θά ἀπελευθερωθοῦμε ἀπὸ τὴν «δουλεία» τῆς λογικῆς μας. Θά νοσηματοδοθεῖ τό μυστήριό τῆς ὑπαρξῆς μας καί θά βαθύνει ἡ ἐλευθερία μας. Μιά τέτοια ἐλευθερία μᾶς κάνει νά ἀνεβαίνουμε στό πραγματικό ὕψος τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, γι' αὐτό καί δέν πρέπει νά μετανιώνουμε γιά τό τίμημα πού πληρώνουμε γι' αὐτήν· ἄλλωστε ὡς λαὸς πληρώσαμε πολλές φορές αὐτό τό τίμημα, ὅπως μᾶς θυμίζει καί ἡ ἐθνικὴ μας ἐπέτειος πού γιορτάζουμε αὐτόν τόν μῆνα.

Ἐλευθερία καί Μνήμη: Σέ λένε Πίνδο καί σέ λένε ἼΑθω

Κωνσταντίνου Χολέβα,
Πολιτικοῦ Ἐπιστήμονος

ΕΡΠΑΖΟΥΜΕ τήν Ἐλευθερία μας. Καί ἔνισχύουμε τή μνήμη τοῦ λαοῦ μας. Αὐτή τή μνήμη, τήν ὁποία ὁ Ἐλύτης στό ἼΑξιόν Ἐστι, τό ποίημα πού ἀφιερώνει στήν Ἀντίσταση καί στήν Κατοχή τοῦ 1941-44, τήν βλέπει ριζωμένη στήν Πίνδο καί στόν ἼΑθω, στό ἼΑγιον ἼΟρος. Ξαναδιαβάζω τούς στίχους τοῦ σπουδαίου Νομπελίστα μας: «Μνήμη τοῦ λαοῦ μου, σέ λένε Πίνδο καί σέ λένε ἼΑθω». Ἡ Ἐλευθερία δέν ἀποκτᾶται ὅταν δέν ἔχεις ἱστορική μνήμη. Ἡ Ἐλευθερία δέν κερδίζεται ὅταν χάνεις τήν ταυτότητά σου καί καταντᾶς ἄμορφος χυλός. Οἱ ἀγωνιστές πού πολέμησαν πάνω στήν Πίνδο τό 1940-41 εἶχαν συνείδηση, εἶχαν ταυτότητα, εἶχαν μνήμη. Ἡ ἼΑθως συμβολίζει τήν ὀρθόδοξη παράδοσή μας. Ἡ Πίνδος τό ἀγωνιστικό, τό ἀντιστασιακό πνεῦμα τοῦ Ἐλληνισμοῦ. Ἡ Παναγία, ἡ Ἀρχόντισσα τοῦ ἼΑγίου ἼΟρους, ἐνέπνεε τούς μαχητές τῆς Πίνδου. Ἡ εὔζωνος τῆς Πίνδου καί ὁ μοναχός τοῦ ἼΑγίου ἼΟρους ἔχουν τήν ἴδια ἀναφορά: Στήν Παναγία, τήν Ἰπέρμαχο Στρατηγό.

Ἐλευθερία καί μνήμη τοῦ λαοῦ μου, σέ λένε Πίνδο καί σέ λένε ἼΑθω. Ἡ ποιητής διδάσκει καί διδάσκεται. Μελετᾶ τήν Ἱστορία τοῦ Γένους καί διαπιστώνει ὅτι τό ἀγωνιστικό καί ἀντιστασιακό πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου Ἐλληνισμοῦ ἐνι-

σχύθηκε καί ἀναβαπτίσθηκε, ὅταν διαδόθηκε σ' αὐτόν τόν τόπο τό Ἐυαγγέλιο τῆς Ἀληθείας, τό μήνυμα τῆς Σωτηρίας. «Εὔδαιμον τό ἐλεύθερον, ἐλεύθερον δέ τό εὔψυχον», ἐπισημαίνει ὁ Θεουκυδίδης. Εἶναι εὐτυχησμένοι ὅσοι εἶναι ἐλεύθεροι, ἀλλά γιά νά ἀποκτήσουν τήν ἐλευθερία τους ἀπαιτεῖται γενναιότητα, εὔψυχία, θάρρος. Συμφωνεῖ μέ τόν δικό του τρόπο ὁ ἼΑνδρέας Κάλβος: «Θέλει ἀρετήν καί τόλμην ἡ Ἐλευθερία». Πρόδρομος τοῦ Ἐλύτη ἀναδεικνύεται ὁ Διονύσιος Σολωμός. Συνδέει τήν Ὄρθόδοξη Πίστη μέ τούς ἀγῶνες γιά τήν Ἐλευθερία. Χαρακτηριστικοί εἶναι μερικοί στίχοι του ἀπό τόν Ἰμνον εἰς τήν Ἐλευθερίαν:

*Σοῦρθε ἐμπρός λαμποκοπῶντας
ἡ θρησκεία μέ τόν Σταυρό
καί τό δάχτυλο κινῶντας
πού ἀνεῖ (ἀνοίγει) τόν οὐρανό...*

Ἡ Ἐλληνας σήμερα χρειάζεται αὐτή τή μνήμη, τήν ριζωμένη στήν Πίνδο καί στόν ἼΑθω. Χρειάζεται πνευματικά ἐφόδια γιά νά ξεπεράσει τή σύγχρονη κρίση, πού δέν εἶναι μόνον οικονομική, εἶναι πρωτίστως πνευματική. Στά δύο-σκολα χρόνια, στίς ζοφερές περιόδους τῆς Ἱστορίας μας, μᾶς κράτησαν ὀρθίους οἱ ἀειθαλεῖς καί ἀειφόροι ρίζες τῆς ἔλληνορθόδοξης ἰδιοπροσωπίας μας. Μέ τήν Πίστη μας, τή γλώσσα μας, τόν κοι-

νοτικό μας βίο, τίς παραδόσεις μας, τήν ἀλληλεγγύη καί τό φιλότιμο, τόν ὑγιή καί ἀφανάτιστο πατριωτισμό, μέ τήν ἀγάπη στά γράμματα, μέ ὅλα αὐτά ἀντέξαμε. Πέρασε αὐτός ὁ λαός καταιγίδες, ταλαιπωρίες, δουλείες, εἰσβολές καί ἐπιβουλές. Ἄλλά ἀντέξε καί ἔμεινε μέ τό κεφάλι ψηλά. Ἔβγαλε Νεομάρτυρες, ἥρωες καί ἀγωνιστές. Ἐδωσε μάχες σέ ὅλα τά πεδία. Μέ αἷμα καί μέ δάκρυα ξανακέρδιζε τήν Ἐλευθερία του, ἔστω καί ἂν τήν ἔχανε γιά μικρό ἢ μεγάλο διάστημα.

Τό ΟΧΙ τοῦ 1940 συμβολίζει καί ἀποδεικνύει τή συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ μαγιά τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ διαχρονική του πνευματική πανοπλία, ἀποκρυσταλλώνεται στό ἀγωνιστικό πνεῦμα, στήν ἀγάπη γιά τήν Ἐλευθερία, στήν ἀντίθεση σέ πάσης φύσεως ὑποδουλώσεις. Τό ΟΧΙ τοῦ 1940 δέν εἶναι ἀποκομμένο ἀπό τά συνεχῆ ΟΧΙ τῆς Ἑλληνικῆς Διάρκειας. Τό ΟΧΙ τοῦ 1940 πηγάζει ἀπό τόν παιᾶνα τῶν Σαλαμινομάχων πού μᾶς διέσωσε ὁ Αἰσχύλος. Τότε πού οἱ Ἕλληνες ἔσωζαν τόν τόπο τους, ἀλλά καί τήν Εὐρώπη, ἀπό τήν ἀσιατική πλημμυρίδα ἀγωνιζόμενοι ὑπέρ τῆς πατρίδος, ὑπέρ τῶν θρησκευτικῶν καθιδρυμάτων, ὑπέρ τῶν συγγενῶν, ὑπέρ τῶν τάφων τῶν προγόνων. Τό ΟΧΙ τοῦ 1940 ἐμπνέεται ἀπό τόν ὄρκο τῶν Ἀθηναίων ἐφήβων, οἱ ὁποῖοι ἐδεδεσμένοι ὅτι θά ἀγωνισθοῦν εἴτε μόνοι εἴτε μαζί μέ πολλούς ἄλλους γιά νά μὴν παραδώσουν τήν πατρίδα μικρότερη ἀπ' ὅ,τι τήν παρέλαβαν. Ἀρδεύεται ἀπό τό Μολών Λαβέ τοῦ Λεωνίδα καί τῶν τριακοσίων Σπαρτιατῶν πού ἔμειναν ὄρθιοι ἂν καί ἤξεραν πώς οἱ Μῆδοι θά διαβοῦν. Ἐμβαπτίζεται στήν Χριστιανική πίστη καί

στά κείμενα τῶν Πατέρων τῆς Ὁρθοδόξιας, οἱ ὁποῖοι διά στόματος Μεγάλου Βασιλείου μᾶς διδάσκουν τήν φιλοπατρία: «Τήν ἐνεγκοῦσαν καί θρέψασαν πατρίδα ἴσα γονεῦσι τιμᾶν». Τό ΟΧΙ τοῦ 1940 τροφοδοτεῖται πνευματικά ἀπό τά τελευταῖα λόγια τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου πρὸς τοὺς ὀλιγάριθμους ὑπερασπιστές τῆς Βασιλεύουσας καί ἀπό τήν ἀπάντησή του πρὸς τόν Μωάμεθ τόν Πορθητή: «Πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καί οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν». Παίρνει φωτεινά παραδείγματα ἀπό τοὺς κλεφταρματολούς τῆς Τουρκοκρατίας, ἀπό τήν πνευματική ἀντίσταση τῶν κληρικῶν καί τῶν λογάδων τοῦ Γένους καί ἀποκτᾶ ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς ἀπό τήν στολή ἀφθαρσίας τῶν Νεομαρτύρων.

Τό ΟΧΙ τοῦ 1940 τρέφεται ἀπό τήν αὐτοθυσία τῶν Μακεδονομάχων καί δυναμώνει ἀκόμη περισσότερο γονατίζοντας μπροστά στήν λάρνακα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' καί στό ἄταφο λείψανο τοῦ κατακρεουργηθέντος Χρυσοστόμου Σμύρνης. Αὐτή ἡ θαυμαστή σειρά τῶν ΟΧΙ δέν σταμάτησε τό 1940. Τό ἀκούσαμε νά βγαίνει μέσα ἀπό τήν Πανεθνική Ἀντίσταση κατά τῶν κατακτητῶν τοῦ 1941-44. Τό ξανακούσαμε ἀπό τοὺς ἀδελφούς μας τῆς Κύπρου τό 1955, ὅταν οἱ ἔφηβοι καί οἱ μαθήτριες πρωτοστάτησαν στόν ἀγῶνα κατά τῆς ἀποικιοκρατίας καί ὑπέρ τῆς Αὐτοδιαθέσεως. Ἡ συνέχεια, ἡ διαχρονία, ἡ ιστορική πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ μαρτυρεῖται ἀπό τά ΟΧΙ τοῦ Γένους. Αὐτή τῆ μνήμη συμβολίζει ἡ Πίνδος.

Καί ὁ Ἄθως μέ τή σειρά του συμβολίζει ἀγῶνες γιά Ἐλευθερία. Μᾶς θυμίζει τήν Βυζαντινὴ μας Ρωμανία, μέ τόν

Ἄκαθιστο Ὑμνο, τούς Ἀκρίτες της καί τήν Κωνσταντινούπολη, τήν Βασιλεύουσα τοῦ Γένους. Συμβολίζει τήν συμβολή τοῦ κλήρου μας καί τοῦ μοναχισμοῦ σέ κάθε ἐθνική ἀγωνιστική προσπάθεια. Συμβολίζει, ὅμως, καί κάτι ἄλλο: Μία διαφορετική μορφή ἀγῶνος: Τήν καθημερινή μάχη τοῦ μοναχοῦ γιά τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τά πάθη. Τήν ἀναζήτηση τῆς πραγματικῆς, τῆς ὀλοκληρωμένης Ἐλευθερίας.

Τί θά κερδίσει ὁ σύγχρονος Ἕλληνας ἄν ἀποκοπεῖ ἀπό τήν ἱστορική μνήμη; Ἄν λησμονήσει τήν Πίνδο καί τόν Ἄθω, ἄν ἀδιαφορήσει γιά τούς Ἁγίους, τούς ἥρωες, τούς ἀγωνιστές, τούς δασκάλους τοῦ Γένους; Τίποτε. Ἀπλῶς θά χάσει τά μόνα πρότυπα πού μποροῦν νά τοῦ χαρίσουν ἐλπίδα μέσα στίς δυσκολίες τῆς καθημερινότητας, ἀχτίδα φωτός μέσα στήν καταχνιά τῶν οικονομικῶν, προσωπικῶν καί κοινωνικῶν προβλημάτων. Ὅποιος θέλει νά στερήσει ἀπό τόν Ἕλληνα τήν Ἐλευθερία καί τήν ἐλπίδα, θά τόν ὀδηγήσει στή λήθη, στή ἀμνησία, θά τόν μεταμορφώσει σέ μᾶζα χωρίς ταυτότητα. Ὅποιος θέλει νά δώσει στόν Ἕλληνα λιμάνι ὑπῆνεμο γιά νά ἀντιμετωπίσει τή θαλασσοταραχή τῆς πολυμορφῆς κρίσης, θά τοῦ ξαναμιλήσει γιά τήν Πίνδο καί τόν Ἄθω. Γιά τήν ἑλληνορθόδοξη αὐτοσυνειδησία μας. Γιά τόν Ἄθω τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου μέ τό περίφημο

Νέον Μαρτυρολόγιόν του, γιά τό Ἅγιον Ὅρος ὅπου ὑμνεῖται ἀπό φυλακῆς πρώιας μέχρι νυκτός ἡ Ὑπέρμαχος Στρατηγός. Καί γιά τήν Πίνδο ὅπου τό Ἔθνος ἐνωμένο ἔδινε τόν ὑπέρ πάντων ἀγῶνα καί νικοῦσε τίς πολυάριθμες στρατιές τοῦ Φασισμοῦ. Ὅταν μικροί καί μεγάλοι ἔχυναν τό αἷμα τους πιστοί στήν προτροπή τοῦ Κωστή Παλαμᾶ: «Μεθύστε μέ τ' ἀθάνατο κρασί τοῦ Εἰκοσιένα»!

Δέν εἶναι ἐθνικισμός ἢ τοπικισμός τό νά θέλουμε νά διατηρήσουμε τήν ἱστορική μας μνήμη καί τήν ταυτότητά μας. Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων γιά τήν Ἐλευθερία πάντα ἐνέπνεαν καί βοηθοῦσαν ἄλλους λαούς. Ὁ Σολωμός στόν Ὑμνον εἰς τήν Ἐλευθερίαν μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἀπό τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση «ἐχαροποιήθη καί τοῦ Βάσιγκτον ἡ γῆ», ἡ Ἀμερική.

Τό 1940 καί ἡ Πίνδος ἔδωσαν θάρρος στήν Ἀνθρωπότητα πού ἀνήσυχη παρακολουθοῦσε τήν ἐπεκτατική μανία τοῦ Χίτλερ καί τοῦ Μουσσολίνι. Θά διατηρήσουμε τήν Ἑλληνορθόδοξη ταυτότητά μας ὡς ἄθλημα Ἐλευθερίας, ὡς οἰκουμενικό ἀγαθό, ὡς πανανθρώπινη ἀξία, ὡς ἔρεισμα ἀγῶνων γιά τήν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια. Μέ τόν νοῦ στραμμένο στήν Πίνδο καί στόν Ἄθω θά ἀντιμετωπίζουμε κάθε μορφή ὑποδουλώσεως, ἀνελευθερίας καί ὀλοκληρωτισμοῦ. Ἡ Ὑπέρμαχος Στρατηγός εἶθε νά εὐλογεῖ τόν ἀγῶνα μας!

Ἡ ἐλευθερία στὸν Ντοστογιέφσκι

Γεωργίου Αἰγινήτη,
ἱστορικοῦ τέχνης

«**Ο**ΤΑΝ ΠΕΦΤΩ σ' ἓνα γκρεμό, λέει ὁ Ντιμίτρι, βουτάω μέ τό κεφάλι κάτω καί μέ τά πόδια ἐπάνω, κι εὐχαριστιέμαι νά πέφτω μέ τήν ἐξευτελιστική αὐτή στάση κι εἶμαι περήφανος γι' αὐτό»¹. «Καί λοιπόν σ' αὐτό ἀκριβῶς τό αἶσχος ἀρχίζω τόν ὕμνο. Ἦς εἶμαι καταραμένος, ἄς εἶμαι τιποτένιος καί κανάγιας, ὅμως ἐξακολουθῶ ν' ἀσπάζομαι τήν ἄκρη τῆς χλαμύδας πού τυλίγει τό Θεό μου. Ἦς ἀκολουθῶ τό διάβολο, ὅμως παρ' ὄλ' αὐτά, Κύριέ μου, εἶμαι γιός σου καί σέ ἀγαπάω καί νιώθω τή χαρά πού χωρίς αὐτήν ὁ κόσμος δέν μπορεῖ νά ζήσει καί νά ὑπάρξει»².

Ἡ ἀνταρσία τῶν ντοστογιεφσκιῶν ἡρώων ἐναντία στὸν Θεό - Πατέρα, πού σέ κάποιους βιώνεται λυτρωτικά καί ἄλλους ὀδηγεῖ στήν καταστροφή, ἔχει τή ρίζα της στή βαθιά ἀντινομική ἀνθρώπινη φύση³ καί τελικά ἀποτελεῖ ἀκρότατη ἐκδήλωση τῆς δίψας τους νά ὑπάρξουν ψυχικά ἐλεύθεροι. Ἀκόμη καί ὁ διάβολος πολύ ἀνθρώπινα οἰκτίρει τή μοίρα του⁴. Ὁ Ντοστογιέφσκι θέτει τίς βάσεις αὐτῆς τῆς ἀνθρωπολογίας, πού περικλείεται στίς ἀναζητήσεις τῶν Ρασκόλνικοφ, Σταβρόγκιν, Κιρίλλοφ, Μίσκιν, Βερσίλοφ, Ἰβάν καί Ντιμίτρι Καραμάζοφ, ἥδη στίς *Σημειώσεις ἀπό τό ὑπόγειο* (1864)⁵.

Τό πρῶτο μέρος τῶν *Σημειώσεων* εἶναι ἓνα συγκλονιστικό μανιφέστο κατά τοῦ θετικισμοῦ, τοῦ ὠφελιμισμοῦ καί ὁποιοῦδήποτε συστήματος ἐπαγγέλλεται τήν κοινή εὐτυχία καί πρόοδο. Γιά τόν συγγραφέα τους, ὅλα αὐτά δέν συνιστοῦν ἀπλῶς οὐτοπική πλάνη· ἀπαξιώνουν τήν ἴδια τήν ὑπαρξη. Ἀκόμη κι ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας, ἀκυρώνουν τόν ἄνθρωπο. «Πῶς τό ξέρετε ὅτι εἶναι ὄχι μόνο δυνατό, ἀλλά καί ἀναγκαῖο ἀκόμη νά ἀλλάξετε τόν ἄνθρωπο;» Καταγγέλλει καί ἀνατρέπει, μέ παιγνιώδη, καυστική εἰρωνεία, ἀντικειμενικές βεβαιότητες τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καθολικά ὑποχρεωτικές ἀλήθειες, «τήν ἀδιάφυστη συλλογιστική πού φτάνει σέ ἀποκρουστικά συμπεράσματα σχετικά μέ αἰώνια ἀξιώματα», διανοητικά σχήματα καί εὐδαιμονιστικές θεωρίες πού ἀπολυτοποιοῦν τή σκέψη σέ βάρος τοῦ σκεπτομένου.

«Βλέπετε, ἡ λογική, κύριοι, εἶναι ἐξαίρετο πράγμα, σύμφωνοι, μά ἡ λογική εἶναι ἀπλῶς λογική, κι εὐχαριστεῖ μονάχα τό μυαλό τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ἡ θέληση εἶναι ὅλη ἡ ἐκδήλωση τῆς ζωῆς μέ τή λογική της μαζί καί μ' ὅλες τίς σπαζοκεφαλίες της. Καί μολονότι συχνά δέν εἶναι περίφημη σ' αὐτή της τήν ἐκδήλωση, ὅπως κι ἄν ἔχει, εἶναι ἡ ζωή καί ὄχι ἡ

ἐξαγωγή τῆς τετραγωνικῆς ρίζας»⁶. Ὑπάρχει στὸν ἄνθρωπο κάτι πού «πηγαίνει ἐναντία στή λογική, τὴν τιμὴ, τὴν ἡρεμία, τὴν εὐμάθεια, κοντολογίς ἐναντία σ' ὅ,τι εἶναι ὠραιότερο κι ὠφελιμότερο», καὶ ἡ σπουδαιότητά του ἔγκειται ἀκριβῶς στό «ὅτι γκρεμίζει ὅλες τίς στατιστικές ταξινομήσεις καὶ ξεχαρβάλώνει ὅλα τὰ συστήματα πού φαντάστηκαν οἱ φίλοι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους γιὰ τὴν εὐτυχία του»⁷.

«Ὁ ἄνθρωπος μόνο ἓνα πράγμα ἔχει ἀνάγκη· νὰ εἶναι ἡ θέλησή του ἐντελῶς ἀνεξάρτητη, ὅσο κι ἂν τοῦ στοιχίζει αὐτὴ του ἡ ἀνεξαρτησία, ὅσες κι ἂν εἶναι οἱ κακές συνέπειες πού συνεπάγεται», ἀκόμη κι ἂν αὐτὴ ἀντίκειται στό συμφέρον του καὶ στή λογική. Θέλει ν' ἀνοίγει ἓνα δρόμο ἀκατάπαυστα, «ἀδιάφορο πρὸς ποιά κατεύθυνση», ἀκόμη καὶ τὴν πιὸ ὀδυνηρὴ κι ἐπιζήμια, τὴν πιὸ παράλογη, κουτὴ, τρελὴ, ἐξωφρενικὴ, ἀκραία, δύσκολη, ἀπίθανη ἢ χαώδη, μόνο καὶ μόνο γιατί θέλει νὰ νιώσει ἐλεύθερος καὶ νὰ βρεῖ ὁ ἴδιος ψηλαφώντας τὴν προσωπική του πορεία. Εἶναι φανερό ὅτι ἡ ἐλευθερία δὲν ἀντιπροσωπεύει ἐδῶ μιὰν ἀφηρημένη ἀξία ἢ ἓνα κοινωνικὸ αἶτημα, οὔτε κἂν μιὰ δυνατότητα ὀρθολογικῆς ἐπιλογῆς ἀνάμεσα σέ ἐνδεχόμενα· ἀνάγεται στὸν αὐθεντικὸ, συστατικὸ πυρῆνα τῆς ὑπαρξῆς, καὶ χωρὶς αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ θεωρεῖται ἀκέρατος.

Οἱ νόμοι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς μαθηματικῆς λογικῆς παραβάλλονται μέ τοῖχο, μπροστά στὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ ἰσορροπημένοι καὶ πρακτικοὶ ἄνθρωποι σταματοῦν καὶ ὑποκύπτουν. «Ὁ τοῖχος ἔχει γι' αὐτοὺς κάτι καθησυχαστικὸ, κάτι τελειωτικὸ, ἴσως μάλιστα καὶ

κάτι μυστηριακό». Μένει οἱ ἐπιστῆμες νὰ ἀνακαλύψουν τοὺς αἰτιοκρατικούς νόμους ὅλων τῶν ἰδιοτροπιῶν μας, «ἔναν ἀληθινὸ μαθηματικὸ τύπο τελικά», καὶ τότε «ὁ ἄνθρωπος θὰ γινόταν ὁμοίος μέ πλῆκτρο ἀρμονίου, ἢ κάτι τέτοιο». «Ποιά θέληση λοιπὸν θὰ ἔχω ὅταν τὰ πάντα θὰ εἶναι ἓνας πίνακας μονάχα, ἀριθμητικὴ καὶ “δύο καὶ δύο κάνουν τέσσερα”; Εἶτε λοιπὸν τό θέλω εἶτε ὄχι, “δύο καὶ δύο κάνουν τέσσερα”. Εἶναι θέληση αὐτό;» Ὁ ἄνθρωπος, καταλήγει, εἶναι ἀνισόρροπο πλάσμα· παραδόξως «ἀγαπᾷ τὴν πορεία πρὸς ἓνα σκοπὸ, μὰ ὄχι καὶ τὴν ἀπόλυτη ἐπίτευξή του». Διακινδυνεύει συνειδητὰ τὰ πάντα ψάχνοντας, ἄς ποῦμε, αὐτὸ τό λογικὸ καὶ θετικὸ «δύο καὶ δύο κάνουν τέσσερα», χωρὶς νὰ νοιάζεται γιὰ τό τέλος τῆς ἀναζήτησης, πού δὲν εἶναι ἄλλο βέβαια παρὰ ἓνας ἀναιδής, ἀπρόσωπος κι ἀνυπόφορος τύπος πού σηματοδοτεῖ τὴν ἀρχὴ τοῦ θανάτου.

Ὁ Μέγας Ἱεροεξεταστής⁸ δομεῖται στὴν ἑωσφορικὴ λογικὴ ἐνός ἀντίστοιχου θρησκευτικοῦ συστήματος, πού ὑπόσχεται στοὺς ἀνθρώπους εὐδαιμονία μέ τίμημα τὴν ἀνελευθερία τους. Στυγνές σοφιστεῖες ἐπιστρατεύονται κι ἐδῶ προσχηματικὰ στὴν ὑπηρεσία τῆς δεσποτείας. Ὁ Ἱεροεξεταστής ὑποστηρίζει ὅτι ὄντως ὑπῆρξαν ὀρισμένοι ἐκλεκτοὶ πού κατάφεραν νὰ σηκώσουν τὸν σταυρὸ τους. Ὁ Χριστὸς μπορεῖ νὰ ὑπερηφανεύεται «γι' αὐτὰ τὰ παιδιὰ τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἐλεύθερης ἀγάπης, τῆς ἐλεύθερης καὶ ὑπέροχης θυσίας ἐν ὀνόματί» Του. Τί φταῖνε ὅμως οἱ ὑπόλοιποι ἀδύναμοι ἄνθρωποι; Ὁ Ἱεροεξεταστής διατείνεται ὅτι ἡ ἐλευθερία συνιστᾷ καταδίκη γιὰ τὸν ἄνθρωπο· ἀδυνατεῖ νὰ

τήν διαχειριστεί, οδηγούμενος σέ δυστυχία. Μόνη δυνατότητα σωτηρίας είναι νά παραιτηθεῖ ἀπό «ἐκεῖνο τό δῶρο τῆς ἐλευθερίας πού μ' αὐτό γεννιέται ὁ δύστυχος» καί νά ὑποταχθεῖ τυφλά στίς ἐπιταγές αὐτῶν τῶν ὀλίγων⁹. Ὁ στάρετς Ζωσιμιάς, στίς διδαχές του, ἐπισημαίνει, στό ἴδιο ἔργο, τήν κενότητα αὐτῆς τῆς ψευδεπώνυμης σύγχρονης ἐλευθερίας πού θεμελιώθηκε μέ τίς εὐλογίες τῆς ἐπιστήμης στόν πολλαπλασιασμό εἰκονικῶν ἀναγκῶν¹⁰. Ὁ Χριστός ἀπέριψε κάθε πειρασμό νά ἐπιβληθεῖ μέ τό θαῦμα, τό μυστήριο καί τό κύρος. Λαχταροῦσε ἐλεύθερη ἀγάπη κι ὄχι ὅ,τι ἀποσπᾶ «τή δουλική ἔκσταση τοῦ ἀνελεύθερου». «Κι ὅλα αὐτά πάλι ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας! [...] Μά κύριος τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων γίνεται μονάχα ἐκεῖνος πού μπορεῖ νά καθησυχάσει τή συνείδησή τους».

Τόσο ἡ θωράκιση πίσω ἀπό ἐγκεφαλικάς ψευδαισθήσεις, ὅσο καί ἡ καταφυγή στή βίαιη δράση, ἐντάσσονται σέ μιάν ἀλληλουχία ἐφησυχαστικῶν προσωπίδων αὐτεξουσιότητας πού καταρρέουν παρασύροντας τά πρόσωπα στό χεῖλος τῆς πτώσης. Τελικά, ἡ καταλυτική διέλευση αὐτοῦ τοῦ τραυματικοῦ βιώματος –μιά ἐπώδυνη, ἰώβεια, σταυρική ἐμπειρία– φέρνει τόν ἀνθρωπο ἀντιμέτωπο μέ τήν ἄβυσσο μέσα του καί τήν ἄβυσσο τῶν ἀνεξιχνίαστων βουλῶν τοῦ Θεοῦ καί τοῦ αἰνίγματος τῆς δημιουργίας – καί τότε μόνο μπορεῖ νά ἀναλάβει κανεῖς πλήρως τήν ἐλευθερία του. «Εἴμαστε φύσεις πλατιές, καρραμαζοφικές, ἱκανές νά συμπεριέχουμε τίς κάθε εἴδους ἀντιθέσεις καί ν' ἀντικρίζουμε ταυτόχρονα καί τίς δυό ἀβύσσους [...]· χωρίς αὐτό εἴμαστε δυστυχεῖς κι ἀνικανοποίητοι, ἡ ὑπαρξή μας δέν εἶναι πλήρης»¹¹.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Μ. SŁONIM, «Οἱ ἀδελφοί Καραμάζοβ καί ὁ δημιουργός τους», *Ἀδελφοί Καραμάζοβ*, Δ', μτφρ. Ἔρης Ἀλεξάνδρου, Ἀθήνα 1991, σ. 412.

2. *Ἀδελφοί Καραμάζοβ*, Α', μτφρ. Ἔρης Ἀλεξάνδρου, Ἀθήνα 1990, σ. 211.

3. Ἡ ἀντινομία αὐτή μπορεῖ μᾶλλον νά προσεγγισθεῖ θεολογικά ὡς διάκριση ὑποστάσεως καί οὐσίας, προσώπου - φύσεως, καί ψυχαναλυτικά ὡς τό πρωτογενῶς διχασμένο ὑποκείμενο τοῦ ἀσυνειδήτου ἔναντι ἢ μή τοῦ φαντασιακοῦ ἐγώ.

4. *Ἀδελφοί Καραμάζοβ*, Δ', μτφρ. Ἔρης Ἀλεξάνδρου, Ἀθήνα 1991, σ. 148, 155· πβ. 153.

5. ΒΑ. Ν. ΜΠΕΡΝΤΙΑΕΦ, «The revelation about man in the creativity of Dostoevsky» (στά ρωσικά), *Russkaya Mysl'*, Μάρτιος-Ἀπρίλιος 1918, σ. 39-61.

6. *Τό ὑπόγειο*, μτφρ. Γιώργης Σημηριώτης, Ἀθήνα 1990, σ. 33.

7. Πβ.: «Οὐδεῖς ἀνθρώπινος θεσμός, οὔτε καί ἄν ὀνομάζεται ἐκκλησιαστικός, δύναται νά χωρέσει, νά ἀνεχθῆ καί νά ἱκανοποιήσῃ τόν ἀνθρώπον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐντός του τήν πνοήν τοῦ Θεοῦ, ἐπιποθεῖ τό "πορωτέρω", τήν ἐπέκτασιν, τόν Χριστόν. Καί δέν

εἶναι δυνατόν νά ἀναπαυθῆ ὁ ἀνθρώπος εἰς οὐδεμίαν ὑπόσχεσιν ἢ ἐνδοκοσμικὴν προοπτικὴν, διότι διψῆ τό ἀσύλληπτον καί ἀνθρωπίνως ἀνέφικτον. Ὁλόκληρος ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογεῖ "ὄχι" εἰς τόν κοσμικῶς ὀργανωμένον θεσμόν, ὁ ὁποῖος θέλει δῆθεν νά τόν χειραγωγῆ εἰς τό μυστήριον τῆς ζωῆς καί τῆς σωτηρίας». *Πατριαρχική καί Συνοδική Ἐγκύκλιος ἐπὶ τῇ 1700ετηρίδι ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Διατάγματος τῶν Μεδιολάνων*.

8. Ποίημα τοῦ Ἰβάν Καραμάζοφ, πού ὁ ἴδιος ἀφηγεῖται στόν ἀδερφό του Ἀλιόσα. *Ἀδελφοί Καραμάζοβ*, Β', μτφρ. Α. Ἀλεξάνδρου, Ἀθήνα 1990, σ. 143 κ.έ.

9. «Ζήτημα πού σχολιάστηκε ἀπὸ πάρα πολλοὺς θεωρητικούς, ὁ μεταμοντέρνος ψυχαναγκασμός εἶναι ἡ ἐγκατάλειψη τῆς θέλησης στά παραγγέλματα τοῦ Ἄλλου, ὡς παρηγορία γιὰ τὴ συρρίκνωση τοῦ ἑαυτοῦ στό μηδέν». ΕΥ. ΑΡΑΝΙΤΣΗΣ, «Ψυχικὴ ἀνάγκη καὶ ψυχαναγκασμός», *Ἐλευθεροτυπία* 30.12.2004.

10. *Ἀδελφοί Καραμάζοβ*, Β', μτφρ. Ἔρης Ἀλεξάνδρου, Ἀθήνα 1990, σ. 244-245.

11. *Ἀδελφοί Καραμάζοβ*, Δ', μτφρ. Ἔρης Ἀλεξάνδρου, Ἀθήνα 1991, σ. 260-261.

Ἡ διάσωση τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας τῆς Ζιδανιώτισσας

π. Κωνσταντίνου Κώστα,
παπαδάσκαλου

ΟΣΟΙ, κληρικοί καί λαϊκοί, βρεθήκαμε –μᾶς ἔφερε ἡ χάρη τῆς Παναγίας– στὸν πανηγυρικό Ἀρχιερατικό Ἐσπερινό 7.9.2013 στὴν Ἱ. Μ. Παναγίας τῆς Ἐλεούσας στό Ζιδάνι, ὅπου χοροστάτησε ὁ Σεβ. Σερβίων καί Κοζάνης κ. Παῦλος (ἐκτός τῶν κατ' ἔτος ὑμνογραφικῶν καί μουσικῶν ἀκουσμάτων γιὰ τὰ Γενέθλια τῆς Θεοτόκου, πού σέ συνάρτηση μέ τό γλυκύτατο φυσικό τοπίο, στό κέντρο τοῦ ὁποῦ δεσπόζει τό Καθολικό τῆς Μονῆς μέ τήν ἱστορική καί θαυματουργή εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Ζιδανιώτισσας, συνθέτουν μία ὀλική εἰκόνα χαρᾶς καί συναδέλφωσης Θεοῦ, ἀνθρώπων καί φύσης) εἶχαμε, φέτος τήν ἰδιαίτερη εὐκαιρία νά ἀκούσουμε –γιὰ πρώτη φορά οἱ περισσότεροι– ἀπό τό στόμα καί τή γραφίδα, τόν καρπό τῆς ἱστορικής ἔρευνας ἀπό ζωντανές καί πρωτογενεῖς πηγές, τοῦ Πανοσ. Ἀρχιμανδρίτη Νικηφόρου Χρ. Μανάδη, Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Πτολεμαΐδας (τῆς Ἱ. Μ. Φλωρίνης) καί Ἡγουμένου τῆς νεόδμητης Ἱ. Μ. Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Πτολεμαΐδας, τήν πολύ ἐνδιαφέρουσα διήγηση, πού ἔχει σχέση μέ τή διάσωση ἀπό βέβαιη καταστροφή τῆς ἱστορικής εἰκόνας τῆς Παναγίας τῆς Ζιδανιώτισσας, διάσωση πού ὀφείλεται σέ ἕναν ἀπλοϊκό βοσκό τῆς περιοχῆς, τόν Γεώργιο Τζιώ-

να ἢ Τζιουνουζιώγα ἀπό τό Μικροβάλτο, γεννημένο τό 1915, ὅταν (τόν Αὐγουστο τοῦ 1943) τά γερμανικά, ναζιστικά, στρατεύματα Κατοχῆς πυρπόλησαν ματωδῶς (κατά τή συνήθειά τους) τό Μοναστήρι τῆς Παναγίας στό Ζιδάνι.

Γράφει ὁ π. Νικηφόρος: «Τή Δευτέρα 1 Ἰουνίου 1998 (στό καφενεῖο τοῦ Μικροβάλτου) στή γεροντοπαρέα μας ἦταν οἱ ἐξῆς: Κωνσταντῖνος Χαϊντάρης γεννημένος τό 1918, Νικόλαος Πιτσιλόπουλος καί Ἀθανάσιος Γιαννόπουλος τό 1931. Ἡ κουβέντα μας ἦταν γιὰ τό κάψιμο τῆς Ἱ. Μονῆς Ζιδανίου ἀπό τούς Γερμανούς καί πῶς γλύτωσε ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας».

«Ἐκαψαν», συνεχίζει ὁ π. Νικηφόρος, «οἱ Γερμανοί τό χωριό μας στίς 21 Αὐγούστου 1943 καί σκότωσαν δέκα ἀνήμπορους γέροντες γιὰ νά... χτιστεῖ ἡ νέα Εὐρώπη! Σέ λίγες ἡμέρες εἶδαν οἱ διεσπαρμένοι στά δάση Μικροβαλτινοί ἀπό τήν Γκόλιαβη Ράχη καί ἀπό τόν Ἄη-Λιά νά καίγεται τό Ζντιάν! Ἐκαψαν οἱ δαιμονισμένοι Γερμανοί ὅλα τά παλιά κελιά, τόν παλιό Ναό τῆς Ἁγίας Τριάδος, πού ἔμπαινες μέσα κατεβαίνοντας 3-4 σκαλιά, ὅπως ἦταν ἡ παλιά καί μή διασωθεῖσα δυστυχῶς Ἁγία Κοίμησί μας, γιὰ νά κερδίσουν ὕψος, ἐπειδὴ δέν ἐπέτρεπαν οἱ Τοῦρκοι ψηλοῦς ναούς. Ὁ

Ναός τῆς Ἁγίας Τριάδος ἦταν ἀκριβῶς στά ἀριστερά μπαίνοντας ἀπό τήν σημερινή αὐλόπορτα τοῦ μοναστηριοῦ στόν χῶρο τῆς αὐλῆς του. Εὐτυχῶς ὅμως γλίτωσε τό πολυτιμότερο κειμήλιο τοῦ μοναστηριοῦ. Κι αὐτό ἦταν ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας πού λιτανεύεται καί σήμερα μέ περισσό δέος στους δρόμους τῆς Κοζάνης».

«Πῶς γλύτωσε»; ρωτᾷ ὁ π. Νικηφόρος καί ἀπαντᾷ μέ τά αὐθεντικά λόγια τοῦ 28χρονου τότε βοσκοῦ Γεωργίου Τζιῶνα ἀπό τό Μικροβάλτο:

«Ἰγῶ τ' γλίτουμε ἀπ' Παναγία ἀπ' τοῦ Ζντιάν'...ἄμα εἶδαμι ὅτ' οἱ Γερμανοί καί ν' τά χουργιά α κι σκουτών κόσμου φουβθῆκαμι. Ἰμεῖς ἰτότι βουσκούσαμε τοῦ βίο μας, καμιά τριακουσιαιριά κουμάτια γίγδια, κάτ' στοῦ Ζντιάν. Ἰγῶ πῆγα ἀπ' τοῦ Μάη ἀκόμα κι πῆρα ν' τρανή ν' εἰκόνα τς Παναγίας. Τν ἔκρουφα κουντά στ' Γυλαδαριά κατά τά Βακούφια τά μαντριά. Τν εἶχαμι μέσα σί μία πατλιά πουρνάρια. Ἐφχιασάμι ἕνα μικρό τσαρδάκ' κι ν' ἰβαλάμι ἰκεῖ. Ἄναβαμι κι τοῦ καντῆλ' μουνάχα τ' μέρα. Τοῦ βράδ' τό σβήναμι γιά νά μή φεγγ' κι μᾶς παρν' χαμπάρ. Ἐμα τιλείουσι οὐ πόλιμους κι ἔφυγαν οἱ Γερμανοί παράδουσάμι κι ν' εἰκόνα...».

«Μέ τόση ἀπλότητα καί χωρίς διεκδικήσεις παρασῆμων»! σχολιάζει καί περραιώνει τό λόγο του μέ τήν τόσο ἀξιοσημείωτη ἱστορική πληροφορία ὁ π. Νικηφόρος.

Στή συνέχεια ὁ Σεβασμιώτατος κ. Παῦλος ἐπέδωσε περγαμηνή στους συγγενεῖς τοῦ βοσκοῦ Γεωργίου Τζιῶνα μέ κείμενο ὅπου ἐκφράζεται ἡ ἀρχιερατική του εὐαρέσκεια, εὐλογία καί προσευχή στόν κεκοιμημένο πιά βοσκό τοῦ Μικροβάλτου καί στήν οἰκογένειά του.

Δέν μιλάμε γιά τύχη, οὔτε γιά σύμπτωση στήν περίπτωση τῆς διάσωσης τῆς ἱστορικής εἰκόνας τῆς Παναγίας τῆς Ζιδανιώτισσας. Μιλάμε γιά τή Θεία Πρόνοια, πού ἀνεξήγητα καί πέρα ἀπό τίς μεγάλστομες ἀναλύσεις κονιορτοποιεῖ καί κάνει καταγέλαστους τούς δοκοῦντας ἄρχειν καί ἐντάσσει (ἡ Θεία Πρόνοια) στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τόν κόσμο καί τή σωτηρία του, ἄλλοτε τούς ἀπλοϊκοὺς βοσκούς τῆς Βηθλεέμ, πού ἀκοῦν τόν ἀγγελικό ὕμνο γιά τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ καί πρῶτοι αὐτοί προστρέχουν γιά νά προσκυνήσουν τό Θεῖο Βρέφος, ἄλλοτε τούς ἀπλοϊκοὺς φαρᾶδες τῆς Γαλιλαίας, πού περιέβαλλαν μέ στοργή καί σεβασμό τό πρόσωπο τῆς Θεοτόκου καί ὅταν ἐκεῖνη κοιμήθηκε ἐκεῖνοι ἐκ περάτων συναθροίστηκαν γύρω της γιά νά τήν κηδέφουν κι ἄλλοτε χρησιμοποιεῖ καί πάλι τούς ἀπλοϊκοὺς βοσκούς, προκειμένου νά διασώσουν ἀπό τή μανία καί τό ἀμόκ τῶν Καταχτητῶν τήν εἰκόνα τοῦ προσώπου της. Εἰκόνα (τῆς Θεοτόκου) καί πρόσωπο, στά ὅποια προσφεύγει τό γένος τῶν ἀνθρώπων γιά νά ὑπερβεῖ τόν κατακερματισμό του καί γιά νά βρεῖ τήν ἐνότητά του.

ΩΣ «ΚΕΡΑΥΝΟΣ ΕΝ ΑΙΘΡΙΑ» ἤχησε στους χώρους τοῦ κτιρίου τῆς Ί. Συνόδου ὁ θάνατος ἑνός ἀπό τούς πλέον ἀγαπητούς, σεβαστούς καί πολύτιμους γιά τήν ἐμπειρία καί τίς γνώσεις του συναδέλφου, τοῦ Πρωτ. π. Στεφάνου Ἀβραμίδου. Βεβαίως ὁ θάνατος ἀπροσδόκητα ἔρχεται, ἀλλά ὁ π. Στέφανος ἦταν πάντοτε τόσο ἀκάματος καί τόσο πρόθυμος νά βοηθηθεῖ ὅποιον προσέτρεχε στίς γνώσεις του, παρά τήν ἡλικία του εἶχε τόσο ἀδιάπτωτο κέφι γιά δουλειά ἀλλά καί χιοῦμορ πού ὁμόρφαινε τή ζωή καί τή συνεργασία μας, φαινόταν καί ἦταν τόσο καλά, ὥστε τό μόνο πού δέν μπορούσε κάποιος νά σκεφθεῖ τήν τελευταία φορά πού μᾶς εἶπε «καλό μεσημέρι», ἐκείνη τήν Τρίτη 10 Σεπτεμβρίου, ἦταν πῶς ἐπρόκειτο κυριολεκτικά καί γιά τήν τελευταία.

Τόν γνώρισα πρῖν ἀπό τριάντα περίπου χρόνια. Μέ συνέπαιρνε πάντα ὁ τέλειος συνδυασμός τῶν παραδοσιακῶν καί πατερικῶν στοιχείων τῆς καταγωγῆς του ἀπό τήν Καππαδοκία μέ τήν παιδεία πού ἀπέκτησε στήν γενέτειρά του, στίς μακρινές Ἡνωμένες Πολιτεῖς, (γεγονός στό ὁποῖο συνετέλεσε καί τή μαθητεία του κοντά στόν Φώτη Κόντογλου). Αὐτή ἡ ἀντίραση, ἄν μπορούμε νά τήν χαρακτηρίσουμε ἔτσι, δέν ἀπάλειψε οὔτε στό παραμικρό τίς πολιτισμικές καταβολές του καί ὁ βιωμένος πολιτισμός καί ἡ εὐγένεια του ἀναδεικνυόταν μέ τή σεμνότητα καί τήν ἀμεσότητα τῆς συμπεριφορᾶς του.

Γεννημένος τό 1939 στήν Ἀμερική, σπούδασε Θεολογία στή Σχολή τοῦ Τιμίου

Σταυροῦ Βοστώνης καί στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Χειροτονήθηκε Διάκονος καί Πρεσβύτερος τό 1964 καί ὑπηρέτησε ὡς Ἐφημέριος καί Προϊστάμενος Ί. Ναῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, μέ πρῶτο τόν Ί. Ν. Ἀγίας Μαρίνης Ἡλιουπόλεως καί τελευταῖο τόν Ί. Ν. Ἀγίου Χαραλάμπους Ἰλισίων. Γνώριζε ἄπταιστα τήν ἀγγλική καί πολύ καλά τήν γλῶσσα τῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμένων, ὥστε νά θεωρεῖται ἀναντικατάστατος στόν τομέα τῶν Ὁρθόδοξων καί Διαχριστιανικῶν Σχέσεων, τίς ὁποῖες ὑπηρέτησε ὡς Γραμματεὺς τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ί. Συνόδου περισσότερο ἀπό σαράντα πέντε χρόνια. Αὐτό δέν τόν ἐμπόδιζε νά συμβουλευέται πολύ συχνά καί κατά πολύ νεωτέρους του, προκειμένου νά εἶναι σίγουρος ὅτι ἡ δουλειά του ἦταν ἄσφογη. Μέ τήν πρεσβυτέρα του Ἀθανασία ἀπέκτησαν μία εὐλογημένη οἰκογένεια, τήν ὁποία ἀποτέλεσαν τά παιδιά τους Εὐθυμία καί Λουκιανός καί τά ἕξι ἐγγόνια τους, στά ὁποῖα δαπανοῦσε ὅλη τήν ἀγάπη καί τήν τρυφερότητά του.

«Ἐφυγε κολουμώντας» γιά τό ψηλό βουνό πού εἶχε διαλέξει νά ἀναπαυθεῖ γιά πάντα καί μᾶς ἄφησε τή μνήμη ἑνός καλοῦ παπποῦ πού, πέρα ἀπό τήν ἱερότητα τῆς ιδιότητάς του, συνδεόταν καί μέ τήν εἰκόνα τοῦ παπποῦ τῆς οικογενείας, πού ἄλλοι δέν γνωρίσαμε ἢ χάσαμε σύντομα, μέ τίς ὠραίες ἱστορίες πού μᾶς διηγόταν εὐκαίρως ἀκαίρως, καί τό κενό τῆς συναδελφικῆς παρουσίας καί τῆς πνευματικῆς σοφίας του.

● Στίς κατασκηνώσεις τῆς Ἱ.Μ. Αἰτωλοακαρνανίας, στήν Ρίζα Ἀντιρρίου, πραγματοποιήθηκαν ἀπό 25 ἕως 28.8.2013 οἱ ἐργασίες τοῦ Β΄ Πανελληνίου Συνεδρίου Ὑπευθύνων Νεότητος καί Στελεχῶν Νεανικοῦ ἔργου τῶν Ἱ. Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας μας. Συμμετείχαν 120 σύεδροι ἀπό 50 Ἱ. Μητροπόλεις. Κύριος ὁμιλητής ἦταν ὁ Πρωτ. π. Εὐ. Μαρκαντώνης, Θεολόγος-Χημικός μέ θέμα: «Μέθοδοι καί τρόποι διδασκαλίας τῶν κατηχητικῶν μαθημάτων. Νέες παιδαγωγικοί μέθοδοι».

● Πραγματοποιήθηκε στίς 19-22.9.2013 ἡ ΣΤ΄ Συνάντηση τοῦ Διορθοδόξου Δικτύου Πρωτοβουλιῶν Μελέτης Θρησκευτῶν καί καταστροφικῶν λατρειῶν στήν Ἱ.Μ. Ἀγ. Γεωργίου Χατζηδήμοβο Νευροκοπίου Βουλγαρίας, μέ θέμα: «Πρακτικοί τρόποι ποιμαντικῆς, κοινωνικῆς καί νομικῆς ἀντιμετώπισης τῶν λατρειῶν – αἱρέσεων». Φιλοξενήθηκε ἀπό τόν Σεβ. Νευροκοπίου κ. Ναθαναήλ ὑπό τήν αἰγίδα τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Συμμετείχαν περισσότεροι ἀπό 100 συνεδροι – ἐκπρόσωποι ὄλων σχεδόν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί πολλῶν Ὁρθοδόξων Πρωτοβουλιῶν πού ἀσχολοῦνται μέ τά θέματα τῶν νεοφανῶν αἱρέσεων.

● Ἀρχιερατικό Συλλεῖτουργο τελέστηκε στίς 26.8.2013 μέ ἀφορμή τή συμπλήρωση 50 χρόνων ἀπό τήν ἀποπεράτωση τοῦ Ἱ.Μ. Ναοῦ Ὑπαπαντῆς τοῦ Σωτήρος στά Φηρά Θήρας, μέ τή συμμετοχή τῶν Σεβ. Θεσσαλονίκης κ. Ἀνθίμου, Κυθήρων κ. Σεραφεῖμ καί Θήρας κ. Ἐπιφανίου. Ἀκολούθησε ἡ ἀποκάλυψη τῆς προτομῆς τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτη Θήρας Γαβριήλ (1957-1982) καί ἡ βράβευση τῶν εὐεργετῶν τοῦ Ναοῦ Γ. Νομικοῦ καί Π. Πέππα.

● Μέ τήν παρουσία σύσσωμης τῆς θρησκευτικῆς, πολιτικῆς καί στρατιωτικῆς ἡγεσίας τῆς Ἐάνθης καί πλήθους πιστῶν πραγματοποιήθηκαν οἱ ἐκδηλώσεις ἑορτασμοῦ τῆς μνήμης τοῦ Πολιούχου Ἐάνθης Τ. Προδρόμου καί Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, προεξάρχοντος τοῦ Σεβ. Ἐάνθης κ. Παντελεήμονος.

● Μέ μεγαλοπρέπεια τιμήθηκε καί ἐφέτος ἡ ἑορτή τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου στήν Ἱ.Μ. Ζιχνῶν στούς ἑορτάζοντες Ἱ. Ναούς τῆς Μητροπόλεως Γεννήσεως Θεοτόκου Γραμμένης καί Γεννήσεως Θεοτόκου Χρυσοκεφάλου, ὅπου χοροστάτησε ὁ Σεβ. Παροναξίας, Κ. Καλλίνικος. Στόν Ἱ. Ν. Γεννήσεως Θεοτόκου Γραμμένης, τήν παραμονή τῆς ἑορτῆς, ἔγινε ἡ ὑποδοχή τοῦ Ἱ. Λειψάνου τοῦ Ὁσίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, πού μετέφερε ἀπό τήν ὁμώνυμη Ἱ. Μονή ὁ καθηγητής τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Ἀρχιμ. π. Νικόδ. Σκρέττας.

● Στήν Παναγία Καναλιώτισσα, τόν ναῖσκο μέσα στό δάσος κάτω ἀπό τούς βράχους τῶν Μετεώρων, ἑορτάστηκε τό Γενέσιο τῆς Θεοτόκου. Πρόκειται γιά Μετόχι τῆς Ἱ.Μ. Μ. Μετεώρου, ὅπου τελέστηκε ἀπό τούς πατέρες τῆς Μονῆς πανηγυρικός Ἑσπερινός καί τήν Κυριακή, ἀνήμερα τῆς ἑορτῆς, Θεία Λειτουργία μέ τήν παρουσία πλήθους πιστῶν.

● Μέ Ἀρχιερατικό ἔσπερινό στόν Ἱ.Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Ἀρίας, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Μαντινείας καί Κυνουρίας κ. Ἀλεξάνδρου, τοποτηρητή τῆς Ἱ.Μ. Μητροπόλεως Ἀργολίδος, λιτάνευση ἀντιγράφου τῆς Εἰκόνας τῆς Παναγίας Σουμελά, ὁμιλίες καί προβολή ντοκυμαντέρ γιά τόν Πόντο καί τίς Ἀλησμόνητες Πατρίδες, πραγματοποιήθηκε στίς 8.9.2013 ἱστορική πολιτιστική ἐκδήλωση ἀπό τόν σύλλογο Ποντίων Ἀργολίδος καί τό δῆμο Ναυπλίου ἀφιερωμένη στόν Ποντιακό Ἑλληνισμό, πού πλαισιώθηκε μέ ποντιακούς καί μικρασιατικούς χορούς καί τραγούδια.

● Μέ κατάνυξη τιμήθηκε στήν Αἴγινα ἡ μνήμη τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων τοῦ πολιούχου καί προστάτου τῆς Ἀγ. Νεκταρίου, Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ, στίς 2 καί 3.9.2013. Στίς ἐκκλησιαστικές τελετές ἔλαβαν μέρος οἱ Σεβ. Σάμου κ. Εὐσέβιος, Κορίνθου, κ. Διονύσιος, ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Κατάγκας κ. Μελέτιος καί ὁ Σεβ. Ὑδρας κ. Ἐφραίμ.

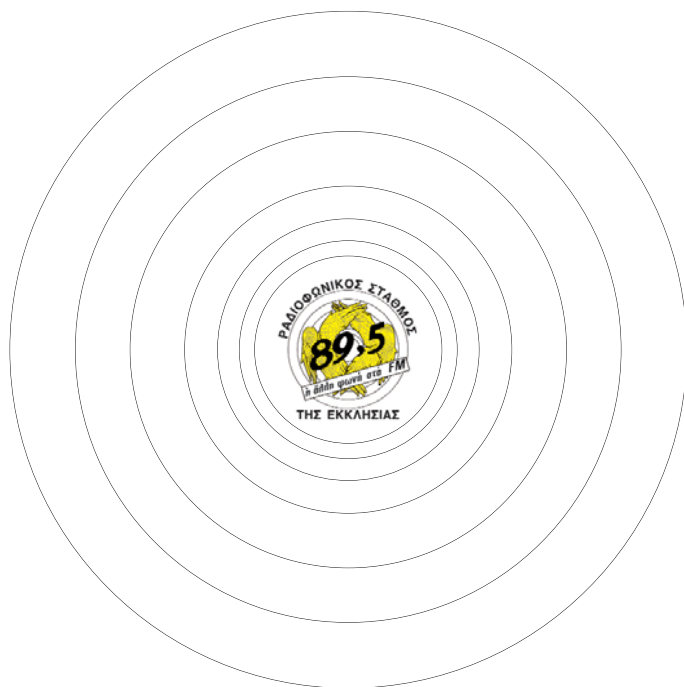
● Τό Σάββατο 31.8.2013, ἑορτή τῆς καταθέσεως τῆς Τιμίας Ζώνης τῆς Θεοτόκου, ὁ Σεβ. Χαλκίδος κ. Χρυσόστομος τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στόν Ἱ.Ν. Ἀγ. Ἰωάννου Χαλκίδος καί χειροθέτησε σέ ἀναγνώστη τόν νεαρό Σωτήριο Τοροσιάν, μαθητή Λυκείου. Τήν ἐπομένη, Κυριακή 1.9.2013, Ἀρχή τῆς Ἰνδίκτου, ὁ κ. Χρυσόστομος χοροστάτησε στόν Ὅρθρο καί τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στόν Ἱ.Ν. Εὐβοέων Ἀγίων Χαλκίδος, ὅπου, πρίν τήν Ἀπόλυση, παρουσίασε στούς ἐνοριῖτες τόν Ἀρχιμ. π. Δαμ. Παπακωνσταντίνου, τόν ὁποῖο διόρισε ὡς νέο ἐφημέριο - προϊστάμενο τοῦ Ναοῦ σέ διαδοχή τοῦ ἀπό πολλῶν ἐτῶν συνταξιούχου Πρωτ. π. Δημ. Γροντή, πρῶτο ἐφημέριο τοῦ Ναοῦ γιά τήν ἀνέγερση τοῦ ὁποίου πολύ ἐκοπίασε. Ὁ π. Δημήτριος θά ἐξακολουθήσει, ἂν καί συνταξιούχος, νά διακονεῖ τόν Ἱ. Ναό καί τούς ἐνοριῖτες, κοντά στόν π. Δαμασκηνό.

● Μέ τή συμμετοχή 120 καί πλέον Κατηχητῶν καί Κατηχητριῶν πραγματοποιήθηκε στίς 28-29.9.2013 τό διήμερο Συνέδριο Στελεχῶν Νεότητος τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, πού διοργάνωσε τό Γραφεῖο Νεότητος τῆς Ἱ.Α.Ἀ. στούς ἰδιόκτητους κατασκηνωτικούς χώρους τῆς. Σκοπός του ἦταν ἡ γνωριμία, ἐπικοινωνία, ἀνταλλαγή καί ὁ προβληματισμός ἐπί ἀπόψεων τῶν στελεχῶν πού διακονοῦν στίς ἐνορίες τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί ἡ περαιτέρω ἐκπαίδευση καί ἐπιμόρφωσή τους. Πατρικές συμβουλές ἀπηύθυνε ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Ἱερώνυμος. Εἰσηγητές ἦσαν οἱ Ἀρχιμ. π. Μεθ. Κρητικός μέ θέμα: «*Ποιόν κατηχητή ἔχουν ἀνάγκη τά παιδιά σήμερα;*» καί ὁ Πρωτ. π. Ἄντ. Καλλιγέρης μέ θέμα: «*Ἡ ἐνορία ὡς παιδαγωγοῦσα κοινότητα*». Τό ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου σχηματίσθηκαν ὁκτώ ὁμάδες ἐργασίας πού ἐπεξεργάσθηκαν ὑπό τήν ἐπίβλεψη καί τήν καθοδήγηση συντονιστῆ, σχέδια κατηχητικοῦ μαθήματος ὄλων τῶν βαθμίδων κατήχησης. Τήν ἐπομένη ἔγινε συζήτηση ἐπί τῶν εἰσηγήσεων καί τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐργασιῶν τῶν ὁμάδων.

● Στόν πανηγυρίζοντα στίς 17.9.2013 Ἱ.Ν. Ἀγ. Σοφίας Ταύρου χοροστάτησε στόν ὄρθρο καί προεξήρχε στήν Θ. Λειτουργία ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Κορωνείας κ. Παντελεήμων, ὁ ὁποῖος στό κήρυγμά του τόνισε ὅτι ἡ Ἁγία Σοφία καί οἱ θυγατέρες τῆς πίστευαν, ὅτι ζωή χωρίς Θεό εἶναι θάνατος ἐνῶ θάνατος ἐν Χριστῷ εἶναι ζωή. Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς μας τό λησιμονοῦν πολλές φορές καί γι' αὐτό ἐμπλέκονται σέ φαῦλο κύκλο μέ χαρακτηριστικά τό ἀνικανοποίητο, τήν ἀπελπισία καί τήν ἀπόγωση.

Είδοποίηση για τούς παραλήπτες τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος»

Ἐνημερώνουμε τούς κληρικούς ἀναγνώστες τοῦ «Ἐφημερίου» ὅτι λόγω τοῦ τριπλασιασμοῦ τῆς ἀξίας τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν καί τῆς εὐρύτερης δυσμενοῦς οικονομικῆς καταστάσεως, τά Ἐκκλησιαστικά Περιοδικά ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ καί ΕΚΚΛΗΣΙΑ, μέ ἀπόφαση τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τό παρόν δέν θά ἀποστέλλονται μέ τά Ἑλληνικά Ταχυδρομεῖα στήν διεύθυνσή σας, ἀλλά στίς κατά τόπους Ἱερές Μητροπόλεις, προκειμένου νά διανέμονται κατά τίς Ἱερατικές Συνάξεις στούς δικαιούχους Ἐφημερίου.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας
10

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 01 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ίω. Γενναδίου 14 115-21 Άθήναι
Τηλ. 210-72.72.253. Fax: 210-72.72.251
ISSN 1105-7203